

Društvene pretpostavke ostvarenja zajedničkog europskog sigurnosno-obavještajnog sustava - Teorijska raščlamba govora E. Macrona

Bilić, Josip

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:958552>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2022-10-05**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET U ZAGREBU
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU
DIPLOMSKI RAD

**DRUŠTVENE PRETPOSTAVKE OSTVARENJA ZAJEDNIČKOG
EUROPSKOG SIGURNOSNO-OBAVJEŠTAJNOG SUSTAVA –
TEORIJSKA RAŠČLAMBA GOVORA E. MACRONA**

Student: Josip Bilić

Mentorica: doc. dr. sc. Danijela Lucić

Mjesto i datum: Zagreb, 21.06.2021.

Sažetak

Cilj ovoga uratka bit će raspraviti ideju te predstaviti neke od društvenih pretpostavki za ostvarenje zajedničkog europskog sigurnosno-obavještajnog sustava. Riječ je o teorijskom radu gdje se rasprava gradi oko tri dimenzije: prva uključuje smještanje Macronova govora unutar dvije teorijske paradigme, druga predstavlja širu raspravu o državi, a koja uključuje tri osnovna pojma: država, nacija-država i Europa, dok posljednja dimenzija uključuje realističko-konstruktivističku raspravu temeljenu na iskazanim saznanjima o pojmu 'država' te na primjeru Macronova govora. Unutar rasprava je prepoznato kako je nužno kombinirati realističke i konstruktivističke elemente, jer konstruktivistička želja za ignoriranjem moći i sukoba, a realističko ignoriranje ostalih izvora moći (osim vojnih i ekonomskih), otežavaju objašnjenje mogućnosti društvenih promjena. Također, povratak osnovnim idejama ovih studija upozorava na potrebu preispitivanja vlastitih pristupa, kao i na potrebu za daljnjim razvijanjem spoznaja oko "samorazumljivih" pojmova baš kao što su država, nacija-država ili Europa. Zaključno, ukupna rasprava je pokazala i protuslovlje unutar Macronovog europskog projekta, a koje proizlazi iz nemogućnosti etabliranja konstruktivističke ideje izvan, još uvijek dominantno, realističkog svijeta sigurnosti.

Ključne riječi: europska i nacionalna sigurnost, Macronov govor iz Sorbonne, realizam i konstruktivizam, država, nacija-država, Europa

Sadržaj:

1. Uvod.....	3
2. Ciljevi, svrha i istraživačko pitanje	5
3. Teorijski okvir	7
3.1 Sistematizacija Macronova govora	8
3.2 Realizam i konstruktivizam.....	11
a) Realizam.....	11
b) Konstruktivizam	15
4. I. dio rasprave: Macronov europski projekt – <i>novi identitet</i> i konstruktivizam ili <i>nova država</i> i realizam	17
5. II. dio rasprave: Država – od <i>polis</i> a do nacije pa i dalje.....	18
5.1 Država	19
a) Platon – Politeia, Timaeus i Critias	20
b) Toma Akvinski – <i>De regno</i>	24
c) Machiavelli – moderna država	26
d) Weberova definicija i država u vremenu.....	29
5.2 Nacija-država.....	29
5.3 Europa – Nova nacija ili nešto sasvim drugo?	33
6. III. dio rasprave: Pretpostavke ostvarenja zajedničkog europskog sigurnosno-obavještajnog sustava	36
6.1 Realizam i konstruktivizam o europskom sigurnosno-obavještajnom sustavu	38
6.2 Što je to europska sigurnost?.....	41
6.3 Pretpostavke ostvarenja zajedničkog europskog sigurnosno-obavještajnog sustava	46
7. Umjesto zaključka - Zašto je nužno poznavati vlastiti pristup?	49
Literatura	52

“S ljudima zajedno smrdi, ali je toplo. U samoćama – prazno.”

Miroslav Krleža

1. Uvod

Znanstvenici nerijetko, nastojeći valjda uputiti na važnost fenomena kojim se bave, navode kako je baš njihov predmet interesa reprezentant nekih društvenih promjena ili stanja. Stoga bi i ovaj rad koji predstoji također mogao započeti “upozorenjem“ kako je upravo Macronov govor iz 2017. godine održan u Sorbonni pokazatelj i nositelj društvenih promjena u smjeru jedinstvenog europskog sigurnosno-obavještajnog sustava. No, kako u takvome pristupu postoje određene logičke (a u ovome slučaju i faktičke) nepravilnosti, u uvodnom dijelu (ali i cjelokupnom radu) će se prije nastojati ukazati na potrebu *ponovnog uvođenja*, ili, *istraživanja habitusa* nekih osnovnih pojmova koji sačinjavu raspravu koja slijedi. Navedeno 'ponovno uvođenje ideja habitusa' za Bourdieua znači - „ugraditi u načelo znanstvenih postupaka ne spoznajuću spoznaju koja djeluje sukladno eksplicitnim normama logike i esperimantalne metode, već „zanat“, to jest praktični (dodajmo i *teorijski*) smisao problema kojima se bavimo, prikladnih načina da se njima bavimo itd.“ (Bourdieu, 2014: 58), a što bi u okvirima ovoga rada značilo propitati i habituse *teorijskih pristupa* (konstruktivizma i realizma), kao i ključne *pojmove* koje te teorije proučavaju (u ovom slučaju državu, naciju-državu i Europu). Ipak, prije ovoga raščlanjivanja problematike o pretpostavkama ostvarivosti ideje zajedničkog europskog sigurnosno-obavještajnog sustava potrebno je pružiti kratki i opći kontekst same tematike.

U tom smislu, potrebno je napomenuti kako je Europska unija, danas, postala sinonim ili barem simbol te glavno sredstvo za ostvarivanje proeuropskih ideja. Odnosno, Europska je unija, kao politička organizacija, preuzela svojevrsni *monopol* nad europskom idejom, a koja zapravo baštine svoju davniju povijest i različite oblike. Pa je tako EU (najčešće) suvremeni prikaz *europske ideje* u *političkom, ekonomskom, kulturnom*, a potencijalno i *sigurnosnom* smislu. Ipak, za potonje postoje brojne prepreke koje se najčešće iskazuju kroz konstataciju kako je Europska unija zapravo proizašla iz jedne ekonomsko-interesne zajednice – Europske ekonomske zajednice (EEZ)¹, a koja ujedno postaje “vječno breme“ za sve druge oblike integracija. Pa iako je spomenuto činjenica, iako EU zaista nastaje iz zajednice koja se

¹ 'Europska ekonomska zajednica' nastaje 1957. godine te predstavlja svojevrsnu “direktnu“ prethodnicu Europskoj uniji, no moderni začeci europskih integracija mogu se očititi još i ranije (npr. 'Europska zajednica za ugljen i čelik' iz 1950. godine).

fokusirala na ideju zajedničkog tržišta, prethodna je tvrdnja samo djelomično točna. Naime, EU ni u svojim počecima nije negirala mogućnost (ili je barem ostavljala prostora) i za ostale političke, društvene te gospodarske interese. Naravno da su se takve ideje u početku pojavljivale “sramežljivo“, no danas EU ne skriva ni ciljeve koji se ne odnose isključivo na ekonomsku sferu, pa tako ciljeve EU čine i *promicanje mira, vrijednosti i poštovanja različitosti, borba protiv diskriminacije i socijalne isključenosti*, kao i *sloboda te sigurnost bez unutarnjih granica*². Macronovim riječima, Europa je *projekt* u nastanku kojega tek treba jasnije i odlučnije definirati, a njeno je pozicioniranje na sigurnosnom spektru jedan od preduvjeta za to, a što ujedno pretpostavlja i propitkivanje sfera koje su do sada bile (i u većoj mjeri jesu) pod nadležnosti *nacija-država*.

Upravo su ovakvi stavovi jedan od razloga zašto se Macronova pobjeda na izborima često naziva *revolucionarnom*. U tom smislu Aline-Florence Manent (u Fujii, 2017: 2) navodi kako je izbor Macrona, kao najmlađeg izabranog francuskog predsjednika (39 godina), jasno odbijanje *antieuropeizma* te kako niti jedni izbori do sada nisu „toliko radikalno promijenili francusku politiku u toliko malo vremena“. Britanski portal te jedan od čitanijih i poznatijih internetskih portala - 'The Guardian' je datum izbora u Francuskoj (23. travanj, 2017.) prozvao „povijesnim danom za Francusku“, a Macrona „ponosim pro-europljaninom“³, dok njemački 'Deutsche Welle' piše o „smjeni generacija“ te „novim naraštajima“ u francuskoj i europskoj politici⁴. Od navedenih epiteta Macron se ne skriva, već i sam svoj životni i politički put naziva *revolucijom*, a u istoimenoj biografiji (objavljenoj sredinom 2017. godine) naglašava svoj odmak od lijevih i desnih politika, izolacija unutar nacionalnih granica te odbija ideju neizbježnosti sukoba. Također, Macron se ne skriva niti od toga kako su njegove politike u velikoj mjeri orijentirane i na promjene u području sigurnosti. Pa tako, na primjer, Briancon (2017) na relevantnom političkom portalu 'Politico' zamjećuje kako Macron vidi Europu kao onu koja „postepeno preuzima sve više sigurnosne odgovornosti“⁵, dok se Martins (2018) iz 'Centra za geopolitiku i sigurnost' pita „Quo vadis Macron?“ upozoravajući i na potencijalne opasnosti „europske reforme“. Bilo kako bilo, ono što je sigurno, izbor Macrona kao

² Vidi URL: https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_hr, posljednji pristup: 09.06.2021.

³ Vidi URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/apr/24/emmanuel-macron-realist-truth-french-voters-election>, posljednji pristup: 09.06.2021.

⁴ Vidi URL: <https://www.dw.com/hr/devet-%C4%8Dinjenica-o-izboru-emmanuela-macrona/a-38749601>, posljednji pristup: 09.06.2021.

⁵ Vidi URL: <https://www.politico.eu/article/5-takeaways-from-macrons-big-speech-on-europes-future/>, posljednji pristup: 09.06.2021.

predsjednika Francuske Republike doveo je do promjena u unutarnjem i vanjskom političkom te (za ovaj rad relevantnije) sigurnosnom smislu.

2. Ciljevi, svrha i istraživačko pitanje

Cilj ovoga uratka bit će, kako sugerira i sam naslov, raspraviti ideju te predstaviti neke od društvenih pretpostavki za ostvarenje zajedničkog europskog sigurnosno-obavještajnog sustava. S obzirom da pred nama predstoji teorijski rad poslužit ćemo se određenim teorijama, pristupima i paradigama, kao i govorom francuskog predsjednika Emmanuela Macrona u Sorbonni iz 2017. godine, kojeg ćemo promatrati kao svojevrsni *model* i “mjesto“ susreta suprotstavljenih stajališta. U tom smislu, valja naglasiti kako ovdje neće biti riječ o nekoj vrsti kvalitativne ili kvantitativne analize govora, već je posrijedi teorijska rasprava podijeljenja u nekoliko razina. U prvom redu, bit će predstavljen sam Macronov govor i dva od tri temeljna teorijska pristupa u proučavanju sigurnosti – *realizam* i *konstruktivizam*⁶. Zatim, kako bismo došli do glavnog cilja, a to je – rasprava o mogućnosti izgradnje jednog oblika *transnacionalnih integracija* s realističkog i konstruktivističkog stajališta, predstaviti ćemo odnos ovih teorija spram nekih ključnih pojmova u raspravi – *država, nacija – država* i *Europa*⁷. Riječju, uzevši u obzir zbiljnost realističko-etatičkog svijeta po pitanju sigurnosti te mogućnost izgradnje konstruktivističke ideje novih identiteta u tom svijetu, cilj ovoga rada bit će raspraviti mogućnost izgradnje i održivosti konstruktivističke ideje u realističkom svijetu sigurnosti. Osim toga, u ovome će se uratku nastojati raspraviti (ili barem otvoriti raspravu) vezanu uz fenomenološko pitanje opstojnosti konstruktivističkih praksi nasuprot “naravnosti“ i sveprisutnosti realizma. Takav pristup pretpostavlja cijeli niz pitanja, pa se s pravom treba zapitati – može li jedna naizgled konstruktivistička ideja zagovarati realističke ciljeve? Zatim, konkretnije, kako bi trebala izgledati takva „zajednička Europa“? Tko će i kako regulirati takav sustav? U kojoj mjeri bi se takva Europa razlikovala od današnjih država? Smanjuju li uistinu nadnacionalne integracije mogućnost nadnacionalnih prijetnji? Konačno, je li moguće

⁶ Realizam i konstruktivizam uz liberalizam predstavljaju tri ključne teorije / pristupa / paradigme u proučavanju sigurnosti. Razlog izostavljanja liberalizma proizlazi iz sadržaja Macronova govora koji je u prvom redu konstruktivističkog karaktera, a koji se “sukobljava“ s realističkim okruženjem. Macron u svome govoru na više mjesta jasno napominje kako zagovara *izgradnju, jačanje europskog identiteta*, Europu naziva *idejom, projektom*... Jednom riječju, predlaže uspostavljanje novog aktera u sigurnosnoj priči, koji će u prvom redu počivati na identitetu, a što je osnovna ideja konstruktivističkog pristupa.

⁷ U tekstu se namjerno koristi pojam *Europa*, a ne *Europska unija* (ili nešto tomu slično) kako bi se naglasila neodređenost pojma, ali i *Europe* kao ideje. Naime, baš kako će se prikazati u predstavljanju Macronova govora, nije jasno predstavlja li Europa geografsku jedinicu (kao npr. kontinent Europa), ili političku zajednicu (npr. Europsku uniju), ili, pak, nešto treće. Dakle, Europa u ovome smislu predstavlja, kako kaže i sam Macron, *projekt/ideju* koja tek treba biti izgrađena. „Macronova Europa“ stoga može biti i unutar granica EU, ali može biti i manja ili veća od nje, a njenu političku, sigurnosnu, identitetsku i ine uloge tek treba izgraditi (u teorijskom i praktičnom smislu).

razdvojiti *političke* od *obavještajnih* interesa, ili, je li posrijedi *kooperacija* različitih država Europe ili zaista „zajednička Europa“?

Svrha ovakve rasprave, a onda i sama njena relevantnost proizlazi iz činjenice kako se sigurnosno okruženje neprestano mijenja. S tim u vezi, i prethodno navedeni pojmovi (država, nacija–država i Europa) poprimaju različita značenja, oblike, ali mijenjaju i odnose *moći* na polju sigurnosti. Trenutno dominantni sustav nacija–država se mijenja do te mjere da je potpuno legitimna konstatacija kako *nacionalizam* (kao glavna ideologija koja je pomogla u izgradnji modernih država, barem u zapadnoeuropskom svijetu) predstavlja ugrozu tom istom sustavu. Posljedično, razvijaju se ideje koje u prvi plan „guraju“ ideologije i politike koje predlažu neke nove identitete (vrlo često nadnacionalne). Osim toga, trenutni se nositelji sigurnosti (nacije) često prikazuju kao nedorasli tzv. „nadmacionalnim“ prijetnjama i ugrozama – migracije, ekologija, terorizam i slično pa smo tako danas svjedoci „europskog procesa“ u barem dva smjera. Tako se za jedne Europa kao identitetska i politička zajednica raspada te shodno tomu predlažu jačanje nacija-država, dok za druge Europa jača, pokazuje svoju snagu, solidarnost i nužnost te predlažu jaču integraciju (često se kao svojevrsni *ideal tipovi* ovih oprečnih pogleda uzimaju Mađarska i Francuska⁸). Ovakve rasprave su relativno nove, ponekad čak i inovativne, a stvarni put Europe (kao političke, identitetske i ekonomske zajednice) odredit će nove politike koje, kao i nebrojeno puta do sada, traže opravdanje ili osudu upravo u ovim teorijama, često polovično i selektivno shvaćenim. S obzirom da je identitet također relativno nova kategorija u promišljanju o sigurnosti, možemo zaključiti kako je svrha ovoga uratka pokušaj doprinosa ukupnoj raspravi o ulozi identiteta u polju sigurnosti, ali s obzirom i na konkretnost sadržaja koji je predstavljen kroz Macronovu politiku i govor, ovaj rad može imati i svoj praktični (*policy*) doprinos.

Također, jasno je kako Macron u svome govoru predlaže ostvarenje zajedničkog europskog sigurnosno-obavještajnog sustava, stavljajući naglasak na višedimenzionalnost sigurnosti, identitetska i kulturna pitanja, kao i propitkivanjem efikasnosti sustava nacija-država, njegov

⁸ Mađarska i Francuska postali su u posljednjih nekoliko godina, zahvaljujući suprotstavljenim politikama predsjednika Vlade Mađarske (Victora Orbana) i predsjednika Francuske Republike (Emmanuela Macrona), svojevrsni *ideal tipovi* kada je u pitanju viđenje Europske unije u odnosu na suverenitet nacije-države. Diskrepancija, a može se reći i „brend“, ili, popularnost ovih suprotstavljenih politika, dosegla je svoj vrhunac za vrijeme tzv. „migrantske krize“ 2015. godine, kada je Mađarska postala sinonim za zagovaratelje jake i suverene nacije-države, a Francuska jake i integrirane Europe. Pa iako postoje brojni primjeri koji mogu posvjedočiti razliku ova dva „ideal tipa“, istaknimo još samo primjer EU parlamenta, gdje Francuska u *pro-europskoj* grupi zastupnika 'Renew Europe' ima 22% mandatarata (apsolutnom brojkom 21), dok ih Mađarska ima približno 10% (2 mandatarata) Vidi URL: <https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/hr/alati/widget-drzava/2019-2024/>, posljednji pristup: 25.05.2021.

govor vrlo lako možemo povezati s konstruktivističkom paradigmom. S druge strane, vidljivo je kako neke ključne ideje ovoga govora postaju dio praktičnih politika⁹ te samim time ulaze u još uvijek dominantno realistički svijet po pitanju sigurnosti. U tom smislu i na primjeru ovoga govora promatrat ćemo, na teorijskoj razini, “sukob“ realističkog i konstruktivističkog pristupa na primjeru ideje transnacionalnog sigurnosnog sustava. Kako bismo to postigli, nastojat ćemo, u raspravi koja slijedi, odgovoriti na sljedeća istraživačka pitanja: *Koje bi društvene pretpostavke omogućile, ili, koje onemogućuju uspostavljanje zajedničkog europskog sigurnosno-obavještajnog sustava?* te *Je li konstruktivistička paradigma zajedničkog europskog sigurnosno-obavještajnog sustava ostvariva u realističnom obavještajnom (intelligence) svijetu?* No, prije toga, proučit ćemo neke od osnovnih pojmova oko kojih se implicitno ili eksplicitno vodi rasprava, a koji ostaju neprimjetni ili samorazumljivi ulaskom u praktično–političku primjenu. Zato će se u poglavljima koja slijede raspraviti o značenjima pojmova *države*, *nacije-države* i *Europe* te ih sagledati iz realističkog i konstruktivističkog rakursa, povezati s Macronovim govorom te na kraju uz pomoć njih odgovoriti na istraživačka pitanja.

Dakle, ukupna teorijska rasprava koja slijedi, ali i sami rad gradi se oko tri dimenzije: *prva* uključuje smještanje Macronova govora unutar dvije teorijske paradigme, *druga* predstavlja širu raspravu o državi, a koja pak uključuje tri osnovna pojma: *država*, *nacija-država* i *Europa*, dok *posljednja dimenzija* uključuje realističko-konstruktivističku raspravu temeljenu na iskazanim saznanjima o pojmu 'država' te na primjeru Macronova govora. U radu koji slijedi bit će vidljivo kako je odabran ponešto drugačiji pristup, jer, iako je u prvom redu riječ o sigurnosnoj tematici, ona nije promatrana kroz prizmu samog tog pojma (sigurnost) već kroz dvije odabrane teorije unutar sigurnosnih studija te jednog od dva najbitnija pojma u shvaćanju sigurnosti – država¹⁰. Svrha ovakvoga pristupa jest povratak, na neki način, “korijenima“ ovih studija te “vraćanje“ rasprave o suvremenim temama (kao što je ova) unutar okvira značenja tih pojmova koji ju sačinjavaju.

3. Teorijski okvir

Cilj ovoga poglavlja bit će predstaviti i sistematizirati govor francuskog predsjednika Emmanuela Macrona koji je održan 26. rujna 2017. godine na Sveučilištu u Sorbonni te izložiti

⁹ Samo neke od njih su otvaranje 'ICE' (*Intelligence College in Europe*), pokretanje 'La fabrique defense' projekta, povećanje ovlasti FRONTEX-u itd.

¹⁰ Uz pojam 'država' svakako da i 'moć' čini osnovni predmet rasprave, no zbog “širine“ ovih pojmova te ograničenosti sadržaja teksta temeljit prikaz oba ta pojma nije moguć, a kako 'država' (vidjet ćemo u iskazanim definicijama) definitivno uključuje element 'moći', odlučili smo staviti naglasak upravo na taj pojam.

osnovna polazišta dviju teorija/paradigmi/pristupa u proučavanju sigurnosti – *realizam i konstruktivizam*. S obzirom da je ovdje riječ o teorijskom radu, valja istaknuti kako će izostati namjera diskurzivne ili narativne analize teksta (govora), kao i analiza sadržaja istoga. Umjesto toga, Macronov govor je poželjno prije shvatiti kao svojevrsni teorijski model¹¹ koji simulira “sukob“ dva navedna pristupa na primjeru izgradnje zajedničkog europsko sigurnosno-obavještajnog sustava. Također, potrebno je napomenuti kako onda ovdje i nije riječ o “pravim“ istraživačkim pitanjima, već svojevrsnim smjernicama za promišljanje o ovoj tematici.

3.1 Sistematizacija Macronova govora

No, vratimo se spomenutom govoru. Macronov govor¹², transkripcijom sveden na ukupno 28 stranica, obiluje teorijskim i političkim sadržajem, a sama tema (i govora i uratka koji predstoji) sa sobom nosi problem jasnog definiranja pojmova kao što su politika, identitet, sigurnost, europska sigurnost, država, nacija, nacija-država i sl. Odnosno, ovakvi “veliki“ pojmovi popraćeni su “velikim“ teorijama i/ili paradigrama (realizam, konstruktivizam, liberalizam, primordijalizam, perenijalizam, modernizam, društveni ugovor i dr.), imenima (Tukidid, Clausewitz, Hobbes, Weber, Schmitt, Carr, Morgenthau, Wendt, Buzan i dr.) i praktičnim (*policy*) doprinosima ili politikama (jačanje/slabljenje EU, jačanje/slabljenje nacije-države...). Sve to, pojednostavljeno rečeno, stavlja pred nas veliki izazov sistematiziranja jednog sadržajem bogatog govora koji daje pretpostavke za ostvarenje ideje zajedničkog europskog sigurnosno-obavještajnog sustava. Stoga smo za potrebe ovoga rada Macronov govor podijelili na nekoliko cjelina: *uvod ili zašto europska sigurnost?*, *šest ključnih točaka za europsku suverenost, europsko jedinstvo (European unity) i kako ga postići te zaključak*.

U *uvodnom dijelu* svoga govora, Macron nastoji objasniti zašto je uopće potrebno govoriti o Europi i europskoj sigurnosti. U tom smislu, nastoji odgovoriti na pitanje – zašto bismo govorili o zajedničkom europskom sigurnosnom sustavu? Iako je odgovor samo naizgled jednostavan, empirijski je neprovjeren (ili neprovjerljiv), a proizlazi iz pretpostavke kako sustav nacija-država nije sposoban nadići suvremene prijetnje kao što su klimatske promjene, digitalna tranzicija, migracije, teorizam i dr. Štoviše, Macron (2017) eksplicitno proziva *identitarizam, izolacionizam, protekcionizam*, ali i *nacionalizam* kao ideje koje koče razvoj Europe i europskih država. Također, Macronov je govor vođen konstruktivističkim idejama (o čemu će naknadno

¹¹ Riječ *model* je u ovom slučaju shvaćena u svom “punom“ značenju, odnosno kao pojednostavljeni prikaz stvarnog svijeta, ili, maksimalno vjerna kopija dijela stvarnosti (Klarić Rodik, Penzar i Srblijinović, 2005.)

¹² Vidi URL: <http://international.blogs.ouest-france.fr/archive/2017/09/29/macron-sorbonne-verbatim-europe-18583.html>, posljednji pristup: 25.05.2021.

biti riječ) kojima otvara mogućnost društvene promjene, tj. konstruiranja aktera u svijetu sigurnosti koji je određen identitetima, normama, idejama, vrijednostima i iz njih izvedenim interesima (Lucić, 2019). Na tragu toga, Macron “priznaje“ kako je Europa ideja, ali u njoj vidi *našu zajedničku prošlost, identitet, sigurnost i budućnost*. Za njega je Europa *projekt*, a naša je dužnost učiniti ju *boljom i snažnijom*. U takvom viđenju Europe (kao novog aktera u području sigurnost) Macron pronalazi *jamca suverenosti* te obranu *naše opstojnosti, naših vrijednosti i interesa*. Europa je danas *preslaba, prespora i neefikasna*, a kako bismo je nanovo izgradili kao *suverenu, ujedinjenu i demokratsku*, Macron (2017) predlaže šest točaka koje su ključne za uspjeh takve Europe.

Dakle, za izgradnju europskog sigurnosnog sustava Macron koristi *šest ključnih točaka*: a) sigurnost (*security*), b) kontrola granica i očuvanje vrijednosti (*controlling borders and preserving values*), c) vanjska politika (*foreign policy*), d) ekološka tranzicija (*ecological transition*), e) digitalna tehnologija (*digital technology*) te f) industrijska i monetarna ekonomska moć (*industrial and monetary economic power*). Ovih šest točaka predstavlja i svojevrsan pandam Buzanovoj (1991a i 1991b)¹³ podjeli sigurnosti na *pet sektora* (vojni, ekološki, ekonomski, politički i socijetalni sektor) te ujedno predstavljaju poligon za “nadmetanje“ realizma i konstruktivizma na individualnoj, državnoj i međunarodnoj razini sigurnosti.

a) *Sigurnost* je istaknuta kao fundamentalni dio svake političke zajednice, a za Macrona u europskom kontekstu ona podrazumijeva: *cyber* sigurnost, autonomne operativne mogućnosti (*autonomous operating capabilities*) i zajedničku stratešku kulturu (*common strategic culture*). U govoru je, također, jasno naglašeno ono što Kolodziej (2011) naziva 'proširenom' koncepcijom sigurnosti koja, za razliku od 'uže' (povezane isključivo sa silom i prisilom), ugrozu promatra i na primjeru globalnog zagrijavanja, borbe zemalja u razvoju, zaštiti ljudskih prava itd. U tom smislu, i Macron promatra europsku sigurnost kao svojevrsan 'štit' (*shield*) u borbi protiv terorizma, organiziranog kriminala, ali i klimatskih promjena ili, čak, prirodnih nepogoda.

b) *Kontrola granica i očuvanje vrijednosti* predstavljeni su kao druga od šest ključnih točaka sigurne Europe, a proizašla je kao odgovor na tzv. 'migrantsku krizu'. Macron smatra kako je

¹³ Barry Buzan jedan je od najznačajnijih autora kada je u pitanju suvremeno shvaćanje sigurnosti. U svom nezaobilaznom djelu *'People, States and Fear'* (1991.a), ali i u nešto kasnije objavljenom članku pod nazivom *'New patterns of global security in the twenty-first century'* (1991.b), dijeli sigurnost na tri razine i na pet sektora, što će postati svojevrsni temelji za sve one koji se imaju namjeru baviti sigurnosti, za brojne teorije, određene politike, ali čini se i za Macronov govor o kojemu je ovdje riječ.

pred nas stavljen izbor – zatvaranje unutar državnih granica (što smatra neuspješnim) ili konstruiranje zajedničkih područja granica, azila i migracija. No, potrebno je naglasiti kako Macron na Bliski istok i Afriku ne gleda kao na ugrozu, već kao priliku za Europu te stoga uz očuvanje granica predlaže i zajednički 'horizont' koji nas dovodi do sljedeće točke.

c) *Vanjska politika* koja, dakle, u prvom redu treba biti usmjerena na partnerstvo s Afrikom te rješavanje problema nezaposlenosti, klimatskih promjena, mobilnosti i tehnološke revolucije. Zatim, slijedi d) *ekološka tranzicija* predstavljena kao prva od nadolazećih globalnih tranzicija unutar koje Macron vidi priliku za Europu, koja bi mogla postati predvodnica u novim modelima ekonomije, proizvodnje, ali i društva kao takvog. Kako bismo postigli navedeno, Macron predlaže fluktuaciju ideja, znanja, stručnjaka i znanstvenika.

e) *Digitalna tehnologija* kao pretposljednja točka predstavlja još jednu globalnu tranziciju koju je potrebno provesti, a za Macrona ona predstavlja i put prema slobodi, solidarnosti i sigurnosti. Digitalna tehnologija, osim što podrazumijeva 'radikalne inovacije', 'digitalne prvake' (*digital champions*) i 'talentirane znanstvenike', predstavlja i 'okvir' koji će nam omogućiti 'održavanje naših vrijednosti i fundamente naše tradicije' te ključnu 'ekonomsku ravnotežu'.

f) *Industrijska i monetarna ekonomska moć* posljednja je od šest točaka Macronove vizije sigurne i jake Europe, a Macron ju slikovito opisuje kao 'srce integrirane Europe'. U tom smislu, jačanje industrijske i monetarne moći trebalo bi osigurati kompetitivnost s vodećim svjetskim akterima – SAD-om i Kinom te osigurati nove poslove i stabilnost budućim generacijama. Kako bi Europa postigla navedeno navedeno, Macron predlaže „nacionalne reforme“, „koordinaciju ekonomskih politika“, ali i zajednički budžet.

U sljedećem koraku Macron objašnjava koji je cilj prethodno navedenih točaka, ali i samog govora. Odgovor pronalazi u *europskom jedinstvu* koje je preduvjet za *jaku i suverenu* Europu, a kako bi, pak, postigli Europsko jedinstvo Macron ističe potrebu za *solidarnošću*, (zajedničkom) *kulturom i znanjem*. Ovi 'cementi' koji drže Europu zajedno, tvrdi Macron, vidljivi su i prepoznatljivi Europljanima već sada: grčki hramovi, Mona Lisa, Proustova djela, Erasmus i dr. Ipak, on predlaže promjene i na institucionalnoj razini, pa tako ističe potrebu otvaranje europskih sveučilišta, izgradnju multijezične Europe, približavanje socijalnih modela te usklađivanje poreza. No, prije svega bitno je *povjerenje* u 'europski projekt', jer, „(zemlje) članice ne mogu uživati europsku solidarnost i igrati jedne protiv drugih u isto vrijeme“ (Macron, 2017). Na kraju, baza ovoga 'europskog projekta' mora biti *demokracija*. Bez demokracije, naglašava Macron, nema ni suvereniteta ni jedinstva, stoga upravo ona zatvara *nevidljivi trokut* (suverenost, jedinstvo i demokracija) ovakvog viđenja Europe.

U posljednjem dijelu svoga govora u Sorbonni Macron priznaje kako se Europa trenutno razvija u više smjerova, ali i kako nijedna država ne smije zaustavljati brzi napredak europskog projekta. Osim toga, završnica govora je u nešto dramatičnijem tonu negoli prethodni dijelovi, pa tako na primjer, Macron još jednom zahtijeva postavljanje „ozbiljnog pitanja“ o budućnosti Europe, a put prema zajedničkoj Europi naziva hrabrošću. Također, kako bi dodatno naglasio potrebu donošenja odluke i izgradnju zajedničke Europe, Macron citira Roberta Schumana te upozorava kako „ujedinjena Europa nije postignuta i imali smo rat“¹⁴. Nadalje, Macron nastavlja u ovome tonu i napominje kako proteklih 70 godina europskog optimizma nije slučajno, kako je on spreman preuzeti odgovornost za ovaj projekt, ponuditi suradnju svima koji žele suverenu Europu te naposljetku ukazuje na nužnost „vraćanja Europe sebi i vraćanja Europe europskim građanima“. U konačnici govor završava jednostavnom, ali znakovitom konstatacijom – „ja sam donio odluku!“ (Macron, 2017).

3.2 Realizam i konstruktivizam

Nakon ovog deskriptivnog prikaza i sistematizacije Macronova govora u četiri dijela, predstoji nam prikazati dva glavna suparnika u teorijskoj “areni” – realizam i konstruktivizam. No, prije toga potrebno je napomenuti kako su o sadržajima ova dva pristupa pisane brojne knjige, priručnici i udžbenici¹⁵ stoga će u tekstu koji slijedi izostati ta namjera, a umjesto toga više će se staviti naglasak na njihov međusobni odnos i odnos spram određenih ideja i pojmova. Dakle, umjesto pokušaja iscrpnog prikaza jedne i druge teorije, cilj će biti prikazati samo njihove osnovne stavove, a naknadno sličnosti i razlike.

a) Realizam

Realizam se u suvremenom svijetu smatra dominantnim pristupom, teorijom, ali, neće biti preuzetno reći, i načinom funkcioniranja svijeta, odnosno, društvenom stvarnosti unutar sustava nacija-država. Često se kao njegovi prethodnici uzimaju Thomas Hobbes, Carl von Clausewitz i Tukidid, no postoje još brojni teoretičari koji su, možda nepravedno, zanemareni (npr. Niccolo Machiavelli i J. J. Rousseau). Ako si dopustimo krajnje pojednostavljenje stajališta ovih autora, onda možemo zaključiti kako su u prvom redu bili zainteresirani za ono što smo prethodno nazvali 'užim' konceptom sigurnosti. Tako Kolodziej (2011: 47-49) napominje kako su ova tri autora prikazala „...stalne i duboke dileme izbora koje nastaju upotrebom ili prijetnjom silom i

¹⁴ Misleći na I. i II. svjetski rat.

¹⁵ Samo neke od njih su: 'Sigurnost i međunarodni odnosi' (Kolodziej, 2011), 'Security Studies I' (Williams, 2008), 'The Routledge Handbook of Security Studies' (Cavelty i Mauer, 2010), 'Teorije međunarodnih odnosa: Realizam' (Jović, 2013) i dr.

s kojima se suočavaju sva ljudska društva i odnosi među njima“ te kako „golema sila“ mora postojati kako bi osigurala „sigurnost i daljnje postojanje društva“. Na tom tragu nastavlja i Lucić (2019: 35), tražeći u ovom „trijumviratu“ (Kolodziej, 2011: 49) elemente za izgradnju teorije o državnom terorizmu, zaključujući kako su Hobbes, Clausewitz i Tukidid „najznačajniji autori za razvoj realističkog pogleda na međunarodni sustav i odnose država u njemu u kojemu dominira logika materijalne sile i gdje jedna strana (država) nastoji nametnuti svoju volju (...) bilo uporabom sile ili prijetnjom uporabe sile drugoj državi ili nekom drugom akteru“. Ovaj ponešto duži citat sumira osnovnu ideju tri spomenuta autora koji *očuvanje države* pronalaze kao *najveće dobro*. No, opstojnost države nije nužno svrha sama sebi, na taj način 'trijumvirat' postavlja i teorijske temelje realizma konstruirajući preduvjete za promišljanje o ostalim elementima sigurnosti, koje će kasnije nadograditi realisti, ali i teoretičari drugih pravaca u svijetu sigurnosti. Osim toga, ovi su teoretičari, na ne toliko eksplicitan način, ukazivali i na ono što će Buzan (1991a) popularizirati kasnije, a to je podjela sigurnosti na tri razine: individualna, državna i međunarodna¹⁶.

Nadalje, potrebno je napomenuti kako realizam kao teorijski pravac ili paradigma u proučavanju sigurnosti nije homogen. S tim u vezi, realizam se najčešće dijeli na *klasični realizam*, *strukturalni realizam* i *neorealizam*. Iako se ovi pristupi razlikuju, oko određenih pitanja postoji konsenzus. Tako predstavnici realizma, neovisno o pristupu kojem pripadaju, ističu samu tu teoriju kao najstariju, najkorišteniju i najutjecajniju u području sigurnosnih studija. Također, kod svih realista jasan je naglasak na ulozi *moći* u međunarodnim odnosima, štoviše, „realisti vjeruju da je moć glavna valuta u međunarodnoj politici“ (Mearsheimer u Jović, 2013: 87). No, nije u pitanju bilo kakav tip moći, uglavnom je riječ o *vojnoj* ili eventualno *ekonomskoj* moći, dok su ostali tipovi, najčešće, stavljeni po strani. Važnost ideje moći i odnosa moći u realizmu dodatno opisuje i činjenica kako se međunarodna politika ili čak i sam realizam ponekad naziva i *politikom moći*. No, osim važnosti moći, treba napomenuti kako se realisti

¹⁶ Pa iako je B. Buzan jedan je od najznačajnijih autora u području sigurnosnih studija (najviše zahvaljujući tome što je posvijestio važnost *višedimenzionalnog* pogleda na sigurnost), određeni mu autori zamjeraju njegov „državocentrični“ pogled na sigurnost. Ipak, takva je kritika pomalo izvan konteksta, jer ne može mu se ni osporiti kako je pokazao da „individualna i kolektivna sigurnost ne ovise isključivo o nacionalnoj sigurnosti“ (S. Tatalović i M. Bilandžić, 2005: 4). Također, veliki doprinos raspravama o sigurnosti Buzan je postigao naglašavajući potrebu za razlikovanjem državne i nacionalne razine, ali i razlikovanjem nacionalne sigurnosti i sigurnosti kao takve. Buzan, dakle, razlikuje 3 razine sigurnosti (*individualnu*, *državnu* i *međunarodnu*), ali uočava i neizostavnu povezanost i isprepletenost ove 3 dimenzije, a državi, ipak, „priznaje“ centralnu ulogu. Odnosno, prema Buzanu, *individualna* razina sigurnosti zavisna je od *državne* jer država omogućuje ostvarenje individualne razine sigurnosti (povezuje ovaj segment sa Hobbesom i idejom kako je „nepodnošljivi kaos“ motiv za smanjenje sloboda u zamjenu za sigurnost koju jamči država), dok je *međunarodna* razina zavisna od *državne* jer ju država oblikuje. Stoga, valja naglasiti kako će upravo ova *srednja*, ili *državna* razina sigurnosti biti osnovni predmet rasprave, kako u razmatranim teorijama, tako i u cjelokupnom radu. Detaljnije vidi: Buzan (1991a) i Shaw (1994)

uglavnom slažu i kada je posrijedi pozicija *države* te njena centralna uloga po pitanju sigurnosti (bilo individualne, državne ili međunarodne). O važnosti države za realiste zapisane su brojne tvrdnje, a i sam je realizam proizašao iz *etatističkog* pogleda na svijet sigurnosti kojemu su prethodili brojni autori, a o čemu će nešto kasnije i biti riječ (kao npr. Platon, Hobbes, Weber). Ipak, ovdje ćemo navesti samo jednu od takvih tvrdnji. W. C. Wohlforth (u Cavelti i Muer, 2010: 9-10) definirajući realizam i ulogu države na temelju tri osnovne pretpostavke ('grupizam', 'egoizam' i '*power - centrism*') zaključuje kako bez autoriteta nema ni dogovora, odnosno, nastaje stanje anarhije¹⁷, a u takvom stanju „svaki akter može pribjeći sili da bi dobio ono što želi“. Kako bi se dakle izbjegli takvi oblici sukoba, potreban je „središnji autoritet“ koji će osigurati red, a to je za realiste svakako država.

Nakon što smo ukazali na osnovne sličnosti unutar realizma, okrenimo se i njihovim razlikama te uđimo dublje u sadržaj samih pristupa. Mearsheimer (u Jović, 2013) navodi kako razlike između realističkih pristupa proizlaze iz odgovora na pitanje: „Zašto države žele moć?“. Ova problematika prikazuje koliko se realizam unutar sebe sadržajno razlikuje te kako, kao pristup, zasigurno nije homogen. Realisti se slažu po pitanju važnosti moći, sile i države, slažu se i kako država želi moć, no izlazak iz tih “općih mjesta“ rasvjetljava njihove razlike i “nesigurnost“. Nesigurnost je vidljiva i po pitanju određenja razlika, kao i podjele samog realizma. U tom smislu, valja napomenuti kako različiti autori dijele realizam na različite pristupe. Tako, Mearsheimer odgovarajući na postavljeno pitanje (zašto države žele moć?) razlikuje *klasični realizam* i *strukturalni realizam*. Dok neki drugi teoretičari sigurnosti, kao npr. C. Elamn (u Williams, 2008), seciraju realizam na cijeli niz različitih pristupa: *klasični*, *neorealizam*, *rise and fall realizam*, *neoklasični* te *ofenzivni* i *defenzivni strukturalni realizam*, za ovaj rad svakako neće biti od velike važnosti ispitati ispravnost jedne ili druge vrste podjele, umjesto toga, proizvoljno će se uzeti klasični realizam i neorealizam kako bi se ukazalo na neke ključne razlike.

Klasični realisti, složiti će se različiti teoretičari, želju državom za moći pronalaze u ljudskoj prirodi, a država, prema njihovom viđenju, sudjeluje u neprestanoj borbi za povećanjem te moći. Ovaj odnos ljudske prirode i državne želje za moći najbolje je opisao najznačajniji predstavnik klasičnog realizma Hans Monrgethau u svojoj knjizi '*Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*'. Monrgethau (1948: 73-75) na primjeru rimskog izraza *Civis Romanus sum* (ja sam rimski građanin) objašnjava odnos individualne, državne i međunarodne

¹⁷ Ovdje je jasno vidljiva povezanost s Hobbesovom idejom 'Levijatana'.

moći (koja je neizostavno povezana sa sigurnosti), a o kojoj su pisali i prethodnici realističke paradigme. On, naime, zaključuje kako danas američki građani (ili građani bilo koje druge nacije), baš kao nekada rimski, osjećaju „zadovoljstvo“ s moći koju produciraju kroz svoju naciju i koju predstavlja njihova nacija. Odnosno, za njega moć vanjske politike određene nacije predstavlja zapravo moć ili vanjsku politiku određenih pojedinaca koji pripadaju istoj naciji. Moć je, ponovimo, ključna varijabla za realiste, a nju uglavnom shvaćaju kroz prizmu državne sile ili vojne snage. No, ipak, realisti ne nječu i druge izvore moći, štoviše, neki „rado priznaju da (drugi oblici moći) na mnoge važne načine određuju ishode međudržavnih transakcija“ (Kolodziej, 2011: 108). S tim u vezi, klasični realisti ostaju „jednodušni“ prema mišljenju kako i „...nenasilni i nematerijalni oblici moći mogu u konačnici nadjačati uvjerljivu logiku sile i nasilje države (Kolodziej, 2011: 108)¹⁸“. Brojni su još elementi koji karakteriziraju klasični realizam, no zbog njihova opsega kao i izostanka eksplicitne povezanosti s raspravom koja slijedi, bit će samo kratko spomenuti. Neki od njih su: pitanje *rata i mira*, zatim, *anarhični* sustav unutar kojeg su utopljene i djeluju države, kao i *sigurnosna dilema* koja je povezana s tim, a u samo jednoj od definicija predstavlja „ravnotežu između napada i sposobnost razlikovanja napada od obrane“ (Wohlforth u Cavelty i Muer, 2010: 15- 16). Kao posljednji element koji ćemo istaknuti unutar klasičnog realističkog pristupa jest percepcija kako država uvijek djeluje kao *racionalni akter* uzimajući u obzir vlastite *troškove* i *dobit*.

Za razliku od klasičnog realizma koji, dakle, državnu želju za moći traži u ljudskoj prirodi, *neorealisti* ju traže u *sustavu država* koji prisiljava države da se natječu za moć. No, kako je već prethodno napomenuto, realistička je teorija heterogena, pa tako postoje određene nejasnoće, ali i sukobi kada je u pitanju neorealizam. Naime, određeni autori (kao npr. Novičić) ne razlikuju neorealizam od strukturalnog realizma, dok drugi (npr. Elman) razlikuju neorealizam i defenzivni strukturalizam, ili pak, treći (npr. Mearsheimer) izostavljaju pojam neorealizam, pa govore isključivo o strukturalnom realizmu. Bilo kako bilo, za nas ni ova razlika neće biti od presudne važnosti, ali potrebno je u početku ukloniti određene nejasnoće. Također, ova razlika unutar same teorije nerijetko rezultira i nesnošljivošću između pripadnika različitih pristupa. Tako neorealisti neorealizam shvaćaju kao određenu nadopunu, kritiku ili reviziju realizma dok klasični realisti odgovaraju pojavom *neoklasičnog* realizma. Jedan od ekstremnijih primjera nesnošljivosti između ova dva pristupa zapisao je R. N. Lebow (u Jović, 2013: 67) nazivajući neorealizam „parodijom znanosti“ i „ideologijom koja se ne može ni

¹⁸ Ipak, jasno je da realisti (iako ne odbacuju *a priori* mogućnost drugih izvora moći) gotovo uvijek daju prednost „nasilnim i materijalnim“ oblicima moći.

testirati ni osporiti“. Neoklasični realisti, ili “samo“ klasični realisti nerijetko zamjeraju neorealistima kako su previše “mekani“, odnosno, kako nedovoljno razumiju i ne naglašavaju ulogu moći u međunarodnim odnosima. Vjerujemo kako će ovu kritiku neorealisti, donekle, prihvatiti jer, kako primjećuje i Kolodziej (2011: 113), „neorealisti smatraju da su sigurnost i opstanak države, a ne moć *per se*, glavni, povlaštani cilj državnog djelovanja“. Najznačajniji predstavnik i začetnik neorealističkih ideja je K. N. Waltz sa svojim djelom *Theory of International Politics* (1979). On se u tom djelu, posebno u prva četiri poglavlja, doista posvetio pokušaju poznanstvenjivanja realizma kroz raspravu o *redukcionističim i sistemskim teorijama*. Kako bismo izbjegli nepotrebnu redundantnost teksta, prikazimo samo *summa summarum* njegovih ideja. Istaknimo kako Waltz predlaže odmak od redukcionističkih (uglavnom za realizam karakterističnih) teorija jer one, prema njegovom shvaćanju, nastoje objasniti samo dijelove cjeline, a ne sustav kao cjelinu (a sjetimo se kako je za neorealiste sustav država taj koji ih prisiljava na natjecanje za moć, a ne jedna država sama po sebi li pojedinci unutar nje). Stoga, za Waltza (1979: 71) je *sistemska teorija* adekvatnija jer objašnjava promjene „*across systems, not within them*“¹⁹. Odnosno, sistemska je teorija, baš kao i tržišna, zapravo *strukturalna* teorija koja prikazuje kako su *tvrtke* (država) „pritisnute“ *tržišnim silama* (međunarodnom politikom) te čine *određene stvari na određeni način* (Waltz, 1979: 71-72).

Dakle, ključna razlika između neoklasičnog i klasičnog pristupa jest u tome što je kod neoklasičnih teoretičara sva priča koja se gradi oko moći usmjerena na dobrobit i opstojnost države, dok je kod realista obrnut poredak, odnosno, moć je u središtu, a država je samo sredstvo za postizanje te moći.

b) Konstruktivizam

Prije upuštanja u raspravu, preostaje nam još predstaviti ključne elemente konstruktivističkog pogleda na sigurnost. *Konstruktivizam*, baš poput realizma, nije jednoznačno određen i ne poznaje uniformne obrasce unutar pristupa. Štoviše, konstruktivizam i ne teži tome, već neki konstruktivisti jasno odbijaju ideju kako su proizveli novu paradigmu ili teoriju. Dakle, konstruktivizam ne možemo označiti kao teoriju (ili se barem tako konstruktivisti odbijaju izjasniti) ili paradigmu, već više kao skup alata i smjernica za proučavanje područja sigurnosti. Osim toga, konstruktivizam je i relativno nova pojava u svijetu sigurnosti, tj. njihovo značajnije pojavljivanje možemo pratiti završetkom Hladnog rata, a kao pristup posebno se razvija i u suvremeno doba (u svojim različitim varijantama). Naknadna primamljivost ovog pristupa

¹⁹ Ovdje je dio prijevoda s namjerom izostavljen jer se prijevodom “gubi“ adekvatan prikaz razlike između *redukcionističke* i *sistemske* teorije koja proizlazi iz shvaćanja strukturalnih odnosa.

proizlazi valjda upravo iz izostanka jasnog određivanja, kao i otvaranja cijelog niza mogućnosti proučavanja predmeta interesa, kombiniranja s različitim drugim pristupima, teorijama, znanostima i slično. Svojom pojavom i etabliranjem svoga statusa u svijetu sigurnosti, konstruktivizam je dodatno i nepovratno naglasio važnost višedimenzionalnog pogleda na sigurnost. No, vrijeme je odgovoriti na pitanje: što to onda jest konstruktivizam?

Iako su odgovori na ovo pitanje brojni te postoje različiti pristupi (npr. "meki", "srednji" i "tvrđi"), postoje i određeni pojmovi koji su zajednički svim konstruktivistima: *simboli*, *identitet*, *konstrukt*, *ontologija* i *epistemologija* te *društvena promjena*. Tako, u širem smislu i slijedeći Giddensovu *teoriju strukturacije*, McDonald (u Williams, 2008: 59 - 60) je definirao konstruktivizam kao pristup koji svijet promatra kao „socijalno konstruiran kroz intersubjektivnu interakciju“, a kako u toj interakciji sudjeluju „agenti i strukture“ koji izgrađuju „norme, identitet i ideje kao takve“, a koji su pak glavni za „kretanje svjetske politike“. Nešto konkretnije, konstruktivizam se definira i kao pristup u kojemu se sigurnosti pojedinca i države ne promatraju kao „... nepromjenjivi koncepti, već isključivo društveni konstrukti koji su podložni promjenjivim tumačenjima aktera“ (Lucić, 2019: 27). Na tom tragu piše i Kolodziej (2011: 208) navodeći kako konstruktivisti tvrde da države mogu imati „različite identitete“ te kako stoga „država nije danost“ već je i sama „društveni konstrukt“. Ovdje je potrebno ukazati na jednu logičku pogrešku koja dalje otvara problem ontološkog i epistemološkog pogleda na predmete proučavanja iz čega su nastala neka neslaganja unutar konstruktivizma²⁰, a što će biti bitno i za konačnu raspravu. Naime, bez obzira na to tragali konstruktivisti za onime što *jest* realno, ili prihvatili državu kao realnu (pa proučavali što čini to "biće"), tvrdnja kako država nije *datost* zato što može imati *različite identitete* ne stoji iz jednostavnog razloga što i realisti mogu prihvatiti *naciju* kao promjenjivi dio identiteta države, ali to nikako ne isključuje naravnost *države*.

Osim ovoga sukoba i nejasnoća unutar samoga pristupa, konstruktivizam ima i problem „vanjske prirode“, a koji se odnosi na činjenicu kako je „...unatoč značajnom proširenju, područje kulture i kulturalnih studija ostalo izvan sustavnog interesa sigurnosnih studija i *policyja* (provedbene politike) nacionalne sigurnosti“ (Bilandžić, 2018: 231). Ipak, glavni su predstavnici omogućili prepoznavanje i priznavanje konstruktivizma u barem dvije toče: *priznavanje društvene moći uz onu materijalnu* te *dvostruki karakter normi* (opet na tragu teorije strukturacije - u isto vrijeme *bivaju konstruirane* i *konstruiraju* određenu društvenu stvarnost kroz međusobnu interakciju) (Wiener, 2006: 6).

²⁰ A o čemu pišu npr. A. Wiener (2006) ili T. Balzacq (u Cavelty i Muer, 2010)

4. I. dio rasprave: Macronov europski projekt – novi identitet i konstruktivizam ili nova država i realizam

Konstruktivizam i realizam se, dakle, najčešće sukobljavaju oko stavova o *državi* i *moći*, a gotovo i svaka sljedeća razlika proizlazi upravo iz odnosa spram ova dva pojma. Pa iako je razlika između *realizma* i *konstruktivizma* “udžbenički” jasna, na primjeru Macronova govora vidjet će se kako ta precizna razlika između ove dvije teorije/paradigme/pristupa postoji samo u *teoriji*, dok je u *praksi* razlika ponekad zamagljena. Macronov je govor, u uvodnom dijelu, “prozvan” konstruktivističkim, a rasprava o državi naglašena kao ključna za ukupnu raspravu ovoga rada. Iz toga slijede dva ključna pitanja koja sačinjavaju *prvu dimenziju* oko koje se rasprava gradi – *što čini Macronov govor konstruktivističkim, a ne realističkim? te zašto će u radu izostati rasprava o odnosu moći* (kao, uz državu, ključnom pojmu oko kojeg se razlikuju realizam i konstruktivizam)?

Naime, Macronov govor možemo svrstati u konstruktivistički po *intuitivnom*, ali i *zbiljskom* ključu. Intuitivni podrazumijeva *samorazumljivost*, ali ujedno otvara i prostor za kritiku takvog shvaćanja realističkog i konstruktivističkog pristupa, dok zbiljski podrazumijeva stvarne elemente konstruktivizma u Macronovom govoru. Krenimo od intuitivnih. Oni (osim što nas uvode u objašnjenje zašto je potrebna rasprava od *državi* kada je u pitanju odnos realizma i konstruktivizma) proizlaze iz pogrešaka koje nastaju kada se trenutna *zbiljnost* nacija-država uzima kao stalna i nepromjenjiva - bilo iz realističkog (kada nacija služi kao “potvrda prirodnosti” države) ili konstruktivističkog stajališta (kada nacija služi kao “potvrda neprirodnosti” države)²¹. Primjeri za to su brojni - prethodno je navedena Kolodziejova interpretacija konstruktivista kao onih koji državu promatraju kao konstrukt zbog raznolikosti njihova identiteta, ali možemo navesti i primjer Jovića (2013:16) koji smatra kako se uloga država u međunarodnim odnosima može ostvariti „samo u okviru *nacionalne države*“. Takvo i slično intuitivno shvaćanje konstruktivizma i realizma podrazumijeva i to da je *moćnost promjene* i *rasprava o identitetu* svojstvena isključivo konstruktivizmu, a spominjanje *vojne moći* svojstveno isključivo realizmu. Na tragu toga, uzevši u obzir Macronovu ideju *zajedničke i ujedinjene Europe, zajedničke kulture*, kao i samu ideju promjene i zamjene nacionalnih sustava nekim nadnacionalnim sustavom – njegov govor doista, “na prvu”, možemo proglasiti “čisto” konstruktivističkim.

Ipak, ova intuitivna konstruktivistička razina može biti kritizirana intuitivnom realističkom, pa je potrebno ponuditi “stvarne” konstruktivističke argumente. Macron, osim što predlaže

²¹ Ova će problematika biti od posebnog značenja za daljnju raspravu.

izgradnju neke nove Europe koja odbacuje *nacionalizam*, *izolacionizam* i *identitarizam*, kao prve dvije od šest točaka, navodi potrebu za *sigurnosti* (i to onom fizičkom) i *očuvanjem granica*, a uz to on vrlo često proziva i jasne neprijatelje „nove Europe“ (npr. Rusiju i Tursku). Pitanje koje iz ovoga slijedi jest – koji su to onda razlozi da Macronov govor, uzevši u obzir navedene elemente koji se uglavnom smatraju realističkim, opišemo kao konstruktivistički? Glavni i osnovni razlog za to je svakako ignoriranje važnosti *moći* i *sile*, a umjesto toga najveći naglasak stavlja na važnost *zajedničke europske strateške kulture*. Stoga, ovaj govor predstavlja i svojevrsno osnaživanje onoga što je prikazano u dokumentu Europske unije o 'Globalnoj strategiji' (EUGS, 2016: 7-18), gdje je prikazana potreba za *ujedinjenom i snažnijom Europom*, Europom kao garantom *mira, stabilnosti i sigurnosti* te Europom koja dijeli *zajedničku kulturu*. Nastavno na to, Macron i Europska unija su, slijedeći upravo ovakve konstruktivističke postulate, proizveli i određene *policy-e* koji u fokusu imaju europsku kulturu, identitet i sigurnost (npr. već spomenuti ICE). Riječju, u ovome su govoru (kao u gotovo svim praktičnim politikama) isprepleteni realistički i konstruktivistički elementi, no, s obzirom da su dva osnovna realistička (*moć* i *sila*) zanemarena, a konstruktivistički (identitet i kultura) služe za izgradnju ostalih realističkih te kako su iz toga proizašle i određene praktične politike, možemo reći kako Macronov govor iz Sorbonne uistinu jest dominantno konstruktivistički.

Prije no što predstavimo *drugu dimenziju* u izgradnji ukupne rasprave – raspravu o državi, potrebno je u nekoliko riječi pojasniti zašto će se u preostalom tekstu naglasak staviti baš na *državu*, a zanemariti uloga *moći*. Prvi od razloga je već spomenut, a proizlazi iz činjenice kako u našem modelu (Macronovu govoru) izostaje varijabla *moći*, pa je uopće teško raspravljati o nečemu čega nema. Drugi razlog je više praktičnog karaktera, a proizlazi iz toga da je rad koji predstoji nedovoljno širokog sadržaja za raspravu ovako dva velika pojma kao što su i *država* i *moć*. Treći i posljednji razlog proizlazi i toga što rasprava o državi podrazumijeva i uplitanje *moći* te iz toga što država (a kako je vidljivo iz onoga što je prethodno prikazano i iz onoga što će biti prikazano) predstavlja (još uvijek) glavni izvor *moći*, te je (još uvijek) glavni i neizostavni predmet sigurnosnih studija²².

5. II. dio rasprave: Država – od *polisa* do nacije pa i dalje

U slučaju da je preostalo nejasnoća, prije početka rasprave, razjasnimo do kraja naslov i usmjerenje rada te ponovimo neke osnovne postulate. Naime, prikazani je govor prije svega

²² Ovoj se konstataciji može prigovoriti kako ignorira razliku između *neoklasičnog* i *klasičnog realizma*, ali valja napomenuti kako i *klasični realisti* (bez obzira što državu promatraju kao sredstvo postizanja i očuvanja *moći*), državu, iz praktičnih razloga, vide kao glavni predmet analize.

potrebno shvatiti kao teorijski model, odnosno, maksimalno pojednostavljeni prikaz jedne politike (ali i teorijskog pristupa) koja se u ovome uratku raspravlja na teorijskoj razini. Dakle, Macronov govor predstavlja mjesto “sukoba“ realizma i konstruktivizma, a raspravom ova dva pristupa nastojimo ispitati neke od pretpostavki za mogućnost ostvarenja zajedničkog europskog sigurnosno–obavještajnog sustava. Odnosno, okosnica rasprave koja slijedi je pitanje ostvarivosti konstruktivističke ideje europskog sigurnosno-obavještajnog sustava u realističnom svijetu sigurnosti. Pokretanjem jedne takve nove sigurnosne i identitetske politike Macron udara na temelje dosadašnje nositeljice sigurnosti (nacije-države) te uvodi potencijalnog novog aktera i nositelja („zajedničku Europu“). Osnovno pitanje koje slijedi jest mogućnost “preživljavanje“ takve politike u etatističkom svijetu, a iz kojeg slijedi fenomenološko pitanje o opstojnosti konstruktivističkih praksi i “prirodnosti“ realizma. Kako bismo odgovorili na ta i prethodno postavljena pitanja, slijedi rasprava o tri ključna pojma unutar ovog modela: *država*, *nacija-država* i *Europa*.

5.1 Država

Država, kao pojam, pred istraživače stavlja osobit problem definicije, konceptualizacije, ali i pristupa, stoga se brojni istraživači (baš kao što će biti slučaj i u ovome tekstu) preliminarno ograđuju od pokušaja sveobuhvatnog definiranja i shvaćanja ovoga pojma. Umjesto toga, različiti autori, ovisno o pristupu, stavljaju naglasak na različite aspekte države, pa ju tako promatraju u *historijskom* (proučavajući njen nastanak i razvoj od prvih civilizacija do modernih država), *etimološkom* (tražeći prve korijene riječi 'država'), *političkom* (prateći nerazdvojivost politike i države), *pravnom* ili inom smislu. Posljednično, fenomenološko i ontološko razumijevanje *države* izostaje, tj. ne traga se za pitanjem *što država jest?*, a intelektualni interes za ovim pojmom se „topi i ispire“ (Hay i Lister, 2006: 2). No, unatoč ovim elementarnim problemima koji se vezuju uz gotovo sve “velike“ pojmove u društveno-humanističkim znanostima, interdisciplinarnost u proučavanju države je iznjedrila i neke konsenzuse. Pa se tako smatra kako je u većem dijelu povijesti čovječanstva “izostajala“ država, odnosno, kako se *država* kao izraz afirmirala tek u 17. stoljeću, a u 19. počinje poprimati sadržaj, oblik i funkcije kakve danas poznajemo (Hay i Lister, 2006: 1-21 i Bayly, 2004: 245-284). Također, često se *agrarna društva* uzimaju kao ona koja su, prestankom stalnih promjena staništa, proizvela preduvjete za razvoj takvih organizacijskih struktura koje danas povezujemo s državom, a takve su se *pradržave* često usko vezale uz *religiju* i ono što danas nazivamo *despotikom vadavinom*.

No, osim ovih konsenzusa koji su uglavnom proizašli iz povijesnih i antropoloških studija, postoje i određeni (uglavnom općeg karaktera) konsenzusi koje povezujemo s političkim znanostima i sociologijom. Pa tako svaki pristup državi podrazumijeva uplitanje pojmova kao što su *moć*, *vlast* i *prisila*, ali se podrazumijevaju i različiti *tipovi* te moći. Jedna od najprihvaćenijih kategorizacija po izvorima ili vrstama moći jest svakako Mannova podjela na *vojnu*, *ekonomsku*, *političku* i *ideološku moć*. Nadalje, država se promatra i kao *institucija*, *organizacijski aparat* koji uključuje i određene službe, *servise građanima* ili *birokratski aparat*. Također, neće biti zgorog ni spomenuti kako postoje određene teorije koje su u mnogome obilježile razumijevanje pojma države – *teorija elite* (Pareto), *pluralizam* (de Tocqueville) i *marksistička teorija*. Ipak, fokus rasprave o državi u ovome uratku ići će u drugome smjeru.

Državu, dakle, bez obzira na nesuglasice različitih autora, još uvijek možemo promatrati kao glavnog aktera u području sigurnosti. Također, imajući na umu prethodno predstavljene teorijski okvir, za pretpostaviti je i kako će se cijela rasprava konstruktivizma i realizma razvijati upravo oko ovoga pojma. Štoviše, možemo bez zadržke reći kako su i sljedeće rasprave (rasprave o naciji-državi i Europi) zapravo određene raspravom o državi. Tekst koji slijedi, kako je već i prethodno navedeno, neće imati namjeru proniknuti u ontološko značenje, već je više povratak osnovnim idejama ili prikaz svojevrstne *socijalne povijesti* države kao *ideje*, ali i pojma. Stoga će u raspravi biti prikazana četiri autora iz četiri različita povijesna, društvena, politička i ina konteksta koji ukazuju na (barem) kontinuitet države kao ideje, ali i društvene zbilje. Četiri autora koji će biti predstavljena zasigurno ne predstavljaju reprezentativni uzorak (što i nije namjera) niti jedino shvaćanje države u određenom periodu, ali ukazuju na njeno postojanje, razvoj i važnost ideje: u 'Staroj Grčkoj' – Platon, Srednji vijek – Toma Akvinski, renesansa – Niccolo Macchiavelli te „novija povijest“ i sociologija – Max Weber. Ovi autori, osim što su obilježili razdoblja u kojima su pisali i djelovali, zasigurno ostavljaju utjecaj i na današnje rasprave (neki u manjoj, neki u većoj mjeri), a osobito kada su društva pogođena određenim krizama i prekretnicama (možda zato što su i sami pisali u takvim okolnostima).

a) Platon – Politeia, Timaeus i Critias

Platonova 'Država', po viđenju brojnih autora (npr. O. Apelt i V. Korač), predstavlja njegovo kapitalno djelo i na najbolji način sažima njegovu cjelokupnu filozofiju. U tom je smislu i potrebno razumijevati ovo djelo, dakle, kao cjelovitost Platonove filozofije, a ne kao *idealističko* konstruiranje države. Upravo je *idealizam* česta kritika Platonove 'Države', no u samom početku potrebno je odbaciti takve i slične opaske iz barem dva razloga. Prvi, kako navodi Korač (u Platon, 2002: XVI) u svom predgovoru, suvremene „predrasude prema idealizmu“ jednostavno

ne stoje, jer *idealizam* sam po sebi ne predstavlja logičku ili neku drugu pogrešku. Drugi razlog odbacivanja ovih kritika proizlazi iz stava kako 'Država' doista i ne posjeduje elemente idealizma, posebno ako ju promatramo kao cjelokupnu Platonovu filozofiju (a da njegovo shvaćanje države zaista nije idealističko, potvrđuju i naknadna djela 'Timej' i 'Kritija', o čemu će posebno biti riječ). Dakle, prije no što se upustimo u raspravu o 'Državi' te 'Timeju' i 'Kritiji', valja napomenuti kako se ovo djelo ('Država') nerijetko češće proučava kao „monografija o pravičnosti“ (Popper, 1950) ili razmatranje o drugim filozofskim pojmovima (npr. *dobro, zlo, sreća, pravednost...*), negoli u ovom smislu u kojem će biti prikazano. Rečeno je potrebno napomenuti kako bih se izbjegle greške u smislu namjernog pronalaženja određenih elemenata (npr. markističkih ili organicističkih, što je kod određenih autora bio slučaj) s ciljem potkrepljenja vlastitih teza ili pristupa. Sve u svemu, imajući na umu cjelokupnost filozofije iskazane u ovome djelu, u raspravi koja slijedi, nastojat će se pronaći i aktualizirati oni elementi države koji mogu biti korisni za ukupnu realističko-konstruktivističku raspravu, a nastojeći što je više moguće, poštivati sadržaj ukupnog teksta. S tim u vezi, rasprava koja slijedi bit će podijeljena u dva dijela. U prvom će se dijelu raspraviti Platonove ideje o *nužnosti* i *potreba za državom* (imajući na umu djelo 'Država'), dok će se u drugom dijelu promatrati *država u vremenu* (imajući na umu djela 'Timej' i 'Kritija').

Odabirom dijaloga kao forme pisanja i prenošenja svojih ideja, Platon je osigurao čitateljima barem dvije prednosti – olakšani “hod“ kroz složene ideje te konkretnost u prikazu tih ideja (razradivši ih kroz pitanja i odgovore). Upravo na tom tragu, u 'Drugoj knjizi' Platonove 'Države' jasno je i bez zadržke odgovoreno na pitanje – *zašto država?* Naime, Platon navodi kako država nastaje jer „svaki od nas nije sam sebi dosta, nego mu mnogo treba i potrebni su mu drugi“ (369b), kako ju (državu) čovjek prihvaća iz „uvjerenja“, odnosno, imajući na umu „da mu je tako bolje“ te nastavlja kako je, čini se, stvara „naša potreba“ (369c). Osim ovog, *summum bonum* argumenta, odnosno, argumenta nastanka države kako bismo postigli 'najveće dobro' za sve nas, Platon koristi i argument kojeg će kasnije dodatno naglasiti Hobbes – *homo homini lupus est*. Odnosno, Platon ističe, kako država osim što nastaje s ciljem postizanja najvećeg dobra, nastaje i kako bi spriječila *summum malum* ('najveće zlo'), jer „nitko nije svojevoljno nego po silu pravedan“, a „svatko čini nepravdu, gdje god misli, da će je moći činiti“ (360c). Nadalje, tri su još ključna argumenta (a koja se mogu upotrijebiti u daljnjoj raspravi) unutar Platonova odgovora na pitanje čemu država: a) *povezanost čovjeka i polisa*, b) *najveće dobro i najveće zlo za državu* te c) *sreća države*.

a) Na više mjesta u 'Državi' Platon ukazuje na povezanost *čovjeka* i *polis*a, a u tekstu će se izdvojiti samo neki primjeri. Kako navodi Posavec (1978: 35) „Platon najprije ispituje pravednost unutar duše, a zatim čitavu raspravu prenosi na državu“, jer, kako zaključuje Platon u 'Četvrtoj knjizi' - „čovjek (je) pravedan na isti način, na koji je i država“ (441d). Ova povezanost *ljudske duše* i *polis*a seže i u njihovu strukturu. Pa tako, tri dijela duše: *umni*, *hrabri* i *požudni*, predstavljaju i tri „staleža“ unutar države: *vladare* (filozofe), *ratnike* i *radnike*. Stoga je „savršeno dobra“ ona država koja je, baš poput čovjeka, u isto vrijeme i *mudra*, *hrabra*, *triježna* i *pravedna* (427e). Zovko (1997:24) je u svome uvodu u 'Državu' dodatno naglasio važnost ovog odnosa, navodeći kako „ljudska narav koja teži za spoznajom istinskog i savršenog bivstva uspjeh će u sebi očuvati i uspostaviti sklad duše i to duhovno jedinstvo prenijeti na cijeli polis“. Ova očita nerazdvojitost *čovjeka* i *polis*a svakako nije slučajna, već upućuje na to kako je, prema Platonu, *polis* (ili država) jedini (ili najbolji) način da se postigne i održi ljudska pravednost te upotpune sva tri dijela duše. Riječju, bez države nema ni pravednosti.

b) Sljedeći argument u odgovoru na pitanje o smislu države proizlazi iz pitanja što je *dobro*, a što *zlo* za državu? Platon odgovara kako je *najveće zlo* ono što državu „raskida“, dok je *najveće dobro* ono što ju „veže“ (462a i 462b). Kako ovaj, ali i sljedeći argument, treba promatrati povezano s prethodnim, tako se može ustvrditi kao je *najveće dobro* i za čovjeka ono što pridonosi očuvanju države, a *najveće zlo* za čovjeka je njen raspad. Ovaj će argument dodatno nadopuni sljedeći, no prije toga valja ustvrditi kako, dakle, čovjek čineći dobro državi, čini dobro i sebi, a čineći joj zlo, isto čini i sebi.

c) Posljednji argument do kraja razjašnjava odnos čovjeka i polis

a, dajući državi prednost u tom odnosu i smjestivši njenu *sreću* (ipak) ispred *sreće pojedinca*. Ovaj argument Platon brani s dvije priče. Prva je priča o *mudrom* i *vještom čovjeku* koji je svojim umijećima i znanjima zaslužio da mu se klanjamo „kao svetu, divnu i čudesnu stvoru“, ali u Platonovoj državi za takve nema mjesta. Štoviše, „otpravili bismo ga u drugu državu (...), a sami bismo se zadovoljili opornijim i neugodnijim pjesnikom i pričaocem radi koristi, koju od njih imademo“ (398a i 398b). U drugoj priči, *priči o stolaru* koji se zahvaljujući svojim, znanjima, bogatstvom ili snagom odluči baviti nekim drugim poslom i na taj način postići *vlastitu sreću*, Platon takav čin naziva „zločinstvom“ prema državi (434a - 434d), jer, navodi Platon, „ne pravimo djelomično sretnu državu, usrećujući u njoj samo neke, nego čitavu državu, a kasnije ćemo razmotriti suprotno“ (420c).

Na ovaj način dolazimo i do posljednjeg dijela rasprave vezanu uz djela 'Timej' i 'Kritija' te promatranje *države u vremenu*. 'Timej' i 'Kritija' su, kako je već spomenuto, konkretan pokazatelj kako Platonova 'Država' ne predstavlja idealistički pogled na državu. Osim toga, ova su djela produžetak Platonove filozofije i pokazatelji dvodimenzionalnosti države – *država kao ideja* i *država koja opstaje u vremenu*. Uz to, 'Timej' i 'Kritija' upotpunjuju raspravu o Platonovoj državi te ju povezuju sa sljedećim raspravama o *naciji* i *Europi*. Riječ je, zapravo, o povezanim Platonovim djelima koja se (između ostalog) grade kao priča, mit o životu i raspadu Atene i Atlantide. Ove dvije države, predstavljaju dvije krajnosti svake od spomenutih dimenzija te je to ujedno i razlog njihova propadanja, ali i Platonov zaključak kako može opstati samo ona država koja kombinira obje dimenzije, odnosno, “balansira“ između svoje *ideje* (porijekla) i *bivanja* u datom vremenu. Na početku 'Timeja', Platon (17b – 17d) podsjeća na prethodni razgovor o tome „kako treba biti uređena država“ te ju zatim promatra u njenoj „životnosti“, bez čega, kako tvrdi Posavec (1997: 41), ni nema „konkretnu državu“. Upravo je Posavec (1997) u svome radu „Idealna država i mogućnost njena ozbiljenja“, na lijep način ukazao na odnos ove dvije “prirode“ države uvodeći pojmove *theia physis* i *anthropinon ethos* te je pomoću njih ukazao na dva razloga propadanja Atene i Atlantide. *Theia physis* predstavlja ono *božansko*²³ u državi, njenu *bit*, tj. državu kao *ideju*, dok *anthropinon ethos* predstavlja ono *ljudsko*, odmak od ideje i onog božanskog – *odmak države u vremenu*. Iz toga je Posavec (1978: 42) proizveo „dva promašaja“ *Pra-Atene* i *Atlantide*. Prvi je promašaj vezan uz *Pra-Atenu*, a proizlazi iz zamjene *physis* s *ethosom*, odnosno, skrivanjem ideje države u njenom bivanju te njene zamjene s izvorom u liku prirodnosti (ovaj prvi promašaj kasnije će se povezati s nacijom-državom). Dok drugi promašaj proizlazi ne iz “slijepe“ tradicije, već u zanemarivanju *physis* države, odnosno, vjerovanja kako je ideja države već sadržana u trenutnom *ethosu* ili vlastitom projektu (ovaj se drugi promašaj kasnije može vezati u *Macronovu ideju Europe*).

Što Platon može reći u suvremenoj raspravi?

Nakon što se u ovako kratkom tekstu nastojala sažeti Platonova misao o državi, a pri tome ne izostaviti cjelokupnost njegove filozofije, valjalo bi ponuditi odgovor na pitanje o povezanosti navedenih ideja s osnovnom tematikom ovoga rada, tj. predstaviti elemente koji su bitni za realističko-konstruktivističku raspravu o ostvarivosti *Macronovog europskog projekta*.

²³ Zato Platon i piše u 'Kritiji' (109b – 109d) kako su nekada „bogovi, među sobom, podijelili po oblastima cijelu zemlju“, kako su „stvorili valjane ljude“ te im „usadili težnju za uređenjem države“.

U prvom dijelu rasprave o 'Državi' prikazano je kako Platon državu doživljava kao *konstrukt*, odnosno, nastalu udruživanjem ljudi zbog njihovih potreba. No, priznavajući joj konstrukt, Platon ne odbacuje ujedno i njezinu *prirodnost*²⁴, štoviše, ukazuje ne nerazdvojnost *čovjeka i države* upućujući na to kako je upravo država način za ostvarenje *dobra i pravednosti*. Osim toga, stavljajući sreću države ispred sreće pojedinca te ustanovivši kao 'najveće dobro' ono što pridonosi očuvanju države, Platon je uveo još jedan element u raspravu o državi, a koji ponekad (ili često) ostane nezamijećen. Naime, on je uz dvije osnovne funkcije države – *sigurnost i welfare state*, uveo i funkciju *samoopstojnosti*. Odnosno, država osim što se treba brinuti za fizičku i socijalnu sigurnost i dobro građana, dužna je osigurati i svoju opstojnost (pa ponekad i na račun *sreće* građana). Također, uvodeći određene elemente, kao što su *teritorij i funkcionalna uloga države*, Platon nam je otvorio mogućnost da doista govorimo o, te promatramo socijalni i povijesni (i brojne druge) razvoj države kao ideje. Hoće reći, iako je u uvodu spomenuto (pa iako i određeni teoretičari taj argument koriste za potvrdu svoje paradigme) kako je država kao pojam (ali i društvena zbilja kakvu danas poznajemo) zapravo moderan izraz, ona doista baštini dosta raniju povijest u svojim različitim oblicima. Na kraju, najbitnije za ovu raspravu jest – dvodimenzionalnost države. Država, dakle, kako bi se ostvarila, mora napustiti sferu *ideja* i egzistirati u stvarnom *vremenu*. Odnosno, ona se neprestano mora mijenjati i nanovo “zamišljati”²⁵ te osim realističkih elemenata (vlast, moć, prisila...), uključivati i konstruktivističke (identitet). Jer, prema Platonu, samo takva država i može opstati – ona koja podrazumijeva svoju *prirodnost*, ali i *konstrukt* u datom kontekstu.

b) Toma Akvinski – *De regno*

Za djelo Tome Akvinskog, 'Država', valja prije svega naglasiti istu napomenu kao i za Platonovu 'Državu' – ovo djelo predstavlja ne samo autorovo promišljanje o državi, već i cjelokupnu njegovu teološku i filozofsku misao te ga u tom smislu treba i proučavati. Pa tako 'Država' Tome Akvinskog, osim filozofskih i teoloških tema, obuhvaća i teme rimskog prava, politike, pa čak i ekološke teme. Ovim djelom, Toma Akvinski se pridružuje „bogatim dijalogu velikih umova“ (Vereš u Šikić, 1990:7) - Platonu, Augustinu i Aristotelu, s tim da je posljednjeg potrebno posebno apostrofirati jer je svakako najviše utjecao na razvoj njegove misli. No, kako su ovakve informacije više uvodničarskog karaktera, a manje bitne za izabranu temu, valja i u ovome slučaju istaknuti ono što će pridonijeti ukupnoj raspravi koja predstoji. U tom smislu i za potrebe ovoga rada izdvojiti će se tri ključne teme djela 'Država': a) *O naravnosti države*, b)

²⁴ Ovdje riječ 'prirodnost' ne treba shvaćati u njenom „tvrdom“ značenju, već u skladu s prije opisanim.

²⁵ Primijetiti ćete kako ovdje nije slučajno korišten Andersonov izraz „Zamišljene zajednice“

Čovjek i država te c) *Religija i država*. Iako je na prvu vidljivo kako postoje određene tematske i sadržajne sličnosti ovih dviju 'Država' (Platonove i T. Akvinskog), vidjet ćemo kako je ista, u određenim elementima, samo površinska.

a) U *prvoj* od tri izabrane teme, Toma Akvinski problematizira pitanje *zašto država?*, zatim *dobro i zlo* ljudske prirode, kao i *naravnost same države*. Dajući odgovor na ova pitanja, T. Akvinski navodi kako je država (tj. neki oblik društvene organizacije) nužna jer je čovjek društveno i razumsko biće. Odnosno, čovjeka *razum* dovodi do spoznaje onoga što mu je nužno za život, a kako se čovjek sam po sebi ne bi mogao pobrinuti za „doličan ljudski život“ (knjiga I., poglavlje I.), potrebni su mu drugi. No, T. Akvinski, baš kao i Platon nešto ranije, ideju o *naravnosti države* ne iznosi direktno, umjesto toga, pažljivo prilazi takvome zaključku. Razjasnimo, u 'Predgovoru Aristotelovoj politici' T. Akvinski navodi kako:

... umijeće oponaša prirodu. Razlog je tome taj što je odnos između djelovanja i učinaka srazmjerno sličan međuosobnom odnosu počela. A počelo onoga što nastaje ljudskim umijećem jest ljudski um koji po nekoj sličnosti potječe od božanskog uma koji je počelo prirodnih stvari. Stoga je nužno da djelatnosti umijeća oponašaju djelatnosti prirode.

Osim toga, treba imati na umu kako za T. Akvinskog priroda *priprema polazišta* djelima *umijeća* te kako se ljudski razum, upravljajući stvarima koje upotrebljava (ali i samim ljudima), kreće od *jednostavnijih* prema *složenijim* stvarima, a kako je upravo *državna zajednica* najsloženiji oblik, stoga je i *najsavršenija* od svih ljudskih zajednica. Hoće reći, baš kao i za Platona, *država* nije naravna *per se*, već je konstrukt, ali posjeduje svoju naravnu stranu, ili, riječima T. Akvinskog – „država je neka cjelina prema kojoj se ljudski razum ne odnosni samo spoznajno, nego i stvaralački“.

b) Kada je u pitanju odnos i položaj *čovjeka* naspram *države*, može se reći kako T. Akvinski ima sličan stav kao i Platon²⁶, no uvodi i jedan zanimljiv element koji je potrebno naglasiti, a vezan je iz uz suvremene definicije države. Pa se tako u 'Državi' navodi kako je „opasno i za narod i za njegove upravitelje kad bi neki po vlastitom nahođenju ubijali vladare, pa makar da

²⁶ Ovdje se misli na ono što je prethodno pokazano kako Platon sreću države stavlja ispred sreće pojedinca te kako je *dobro* ono što djeluje prema opstojnosti države. U istom smislu i T. Akvinski napominje u drugom poglavlju prve knjige – „dobro i sreća društvene zajednice je u tome da se sačuva njezino jedinstvo...“.

su i tirani²⁷ (knjiga I., poglavlje VI.), čime T. Akvinski upućuje na ono što će kasnije Weber definirati kako je država jedina koja posjeduje *legitiman monopol nad nasiljem*.

c) *Posljednja* i za potrebe ovoga rada najznačajnija tema unutar djela 'Država' proizlazi iz odnosa *religije i države*, a njena relevantnost posebno će biti uočljiva u raspravi o naciji-državi. *De Regno* je, sasvim je jasno, prije svega teološki orijentirano djelo, ali to nikako ne znači kako iz njega ne možemo izvući ideje i zaključne relevantne za sociologiju. Osim što T. Akvinski postavlja državu na temeljima (koje će kasnije Hobbes i Machiavelli, ali i brojni drugi izokrenuti) stavljajući kraljeve podložne božanskom zakonu, odnosno svećenicima²⁸ (knjiga II., poglavlje III.), on, uvodeći element religioznosti dodatno produbljuje raspravu o državi i do kraja rasvjetljuje njenu funkciju. Čovjek, dakle, treba državu i ona je (na više je mjesta to naglasio) *najsavršeniji* oblik društvene zajednice jer oponaša *prirodu*, a *ljudski um*, oponašajući prirodu, približava se *počelu* prirodnih stvari – *božanskom umu*. Pa iako čovjek čini *dobro* ako štiti državu te iako je zbog toga *sreća* države ispred sreće pojedinca, to nikako ne znači da je opstojnost države isključivo svrha sama sebi. Naime, baš kao i u slučaju s *Platonom*, čovjek čini dobro kada štiti državu, jer se na taj način postiže *pravednost*, a slično je i sa T. Akvinskim – čovjek čini dobro ako štiti državu, je na taj način postiže *krepost*, a krepost pak vodi k Bogu. Riječima T. Akvinskog (knjiga II., poglavlje III.) – „čini se da je posljednja svrha ujedinjanja naroda da živi kreposno...“, a „... konačni cilj udruženog naroda nije da živi kreposno, nego da po kreposnom životu dospije do uživanja Boga“. Za njega, čini se, baš kao i za Platona, cilj države nadilazi brobu za „goli život“ (sigurnost) i „stjecanje bogatstva“ (*welfare state*), jer bi, u protivnom, državu sačinjavali ili samo „životinje i robovi“ ili „trgovci“ (knjiga II., poglavlje III.).

c) Machiavelli – moderna država

Pojavom Niccola Machiavellija u politici, a posebice u političkoj teoriji, možemo reći kako započinje (ili je bar značajnije naglašena) epoha koja osigurava *državi* novu poziciju (u teorijskom i praktičnom smislu), a koja joj se dominantno pripisuje barem do pojave Hladnoga rata kada se jasnije počinju etablirati neke nove političke teorije. Naravno, ovdje se Machiavelliju ne namjeravaju nadijeliti zasluge koje su praćene nekim puno većim procesima, a koji su utjecali na promjene u političkoj sferi – otkriće “Novog svijeta“, slabljenje utjecaja

²⁷ Dino Bigongiari, autor knjige 'The political ideas of st. Thomas Aqiuinas', sažeo je misli T. Akvinskog o ovoj temi kroz citat A. Augustina – „Onaj tko nema vladalačke vlasti, a ubije zločinca, bit će osuđen kao ubojica...“.

²⁸ Svakako da T. Akvinski ne završava argumentaciju o vladavini ovim zaključkom već daje i kraljevima suverenost u vladavini, ali za razliku od Hobbesova *Levijatana* kojemu crkveno žezlo služi za postavljanje i osiguravanje suverenosti vladara, kod T. Akvinskog, mač, odnosno građanska vlast, služi za osnaživanje božanskoga zakona.

crkve, pojava renesanse u kulturi, pojava novih društvenih slojeva itd.²⁹ Stoga, Machiavellija se u ovome smislu promatra kao jednog od prvih teoretičara koji pristupa državi iz jedne “modernije“ perspektive, a koja čini se, zahvaljujući daljenjem razvoju misli kroz Hobbesa, Spinozu, Webera i sl.³⁰, nepovratno mijenja percepciju o državi. Pitanje koje slijedi iz ovoga kratkog uvoda jest – koje to onda novitete u teoriji filozofije politike i države uvodi Niccolo Machiavelli?

U prvom redu, valja napomenuti kako je Machiavelli *politički realista*, odnosno, on promatra *zbiljsku* istinu o stvarima, a ne percepciju o tome kakve bi one *trebale biti*. Također, Machiavelli se odmiče od filozofske tradicije koja je do tada bila dominantna, pa tako odvaja privatnu i javnu moralnost, tj. političku etiku od one svakodnevne. Štoviše, on gotovo u potpunosti zanemaruje raspravu o *etičkim* i *moralnim* principima te ih podređuje interesima države. Odnosno, za Machiavellija je spas *države* najveće dobro, a ideja *dobra* i *zla* ljudske prirode je za njega nepoznanica. Machiavelli je, veberijanski rečeno, politiku doživljavao kao *poziv*, a upravo ga je ta ljubav prema politici i republikanizmu stajala optužbe za urotu te na kraju i progonstva. Pod navedenim okolnostima nastaje i Machiavellijevo najpoznatije djelo 'Vladar', koji predstavlja i njegov pokušaj povratka u svijet politike pišući ovo djelo kao svojevrsni “priručnik“ za vladara Lorenza Medicija. Štoviše, kako prepoznaje Grubiša (1985: 26) „Machiavelli je potajno snivao da će ga taj spis prikazati upotrebljivim za kakvu javnu službu“. Machiavellijevo “romantičarsko“ viđenje i borba za politiku svakako neće biti bitna za ovaj rad, no, misli proizašle iz takvoga djelovanja te vjerovanje u njihov praktični doprinos hoće. Jer, kako navodi i sam Machiavelli (1983) u predgovoru knjige 'Vladar' „ja ne mogu pružiti dara većega nego što je u mogućnosti da u kratko vrijeme proniknete u ono do čega sam ja došao tečajem tolikih godina“, ali isto tako „Machiavelli na više mjesta ističe kako nema gotovih recepata koji bi jamčili uspjeh“, jer se „svako ljudsko djelovanje odvija u nekom kontekstu, o kojem dijelom ovisi njegov ishod“ (Raspudić, 2016: 126) te se na taj način ograđuje od nekritičkog “prepisivanja“ 'Vladara' u suvremeni kontekst³¹. Uzimajući u obzir

²⁹ Osim toga, prouči li se život N. Machiavellija jasno je kako je isti imao minimalan utjecaj na politiku svoga vremena, štoviše, više puta je bio proganjan od strane političkih elita.

³⁰ Ovdje se ne misli kako su spomenuti autori direktni nasljednici misli Machiavellija (što se posebice odnosi na Spinozu jer ga se često opisuje kao jedinog filozofa bez pravog nasljednika i prethodnika), već kako njihovom pojavom možemo naznačiti početak određenih promjena u teoriji politike, a koji će biti objašnjeni u tekstu. Također, iako će se u tekstu “kokerirati“ sa Machiavellijem kao prvim “pravim“ pretečom realizma, zbog činjenice kako se ta pozicija može nadijeliti nekim autorima koji su mu davno prethodili (npr. Tukidid) eksplicitna tvrdnja o tome će izostati. Umjesto toga, pojavu Machiavellija je prije potrebno shvatiti kao pojavu jednog nepovratnog *stanja* koje je R. Raunić (2005) nazvao 'metodička revolucija', a kakvo je to *stanje*, bit će opisano u predstojećem tekstu. Detaljnije: 'Pretpostavke liberalnog razumijevanja čovjeka' (Raunić, 2005)

³¹ Pa se tako Machiavellija ponekad prikazuje kao *nemoralnog filozofa* čija je filozofija pogodna za suvremeni „okrutni“ korporativni svijet. Detaljnije: 'Machiavelli, Marketing and Menagment' (Harris, Lock i Rees, 2002)

važnost kontekstualnosti možemo istaknuti dva ključna elementa unutar 'Vladara', a koja su usko vezana uz raspravu o državi – *elementi političkog realizma i Machiavelli o državi*.

Konkretizirajmo konačno koji su to noviteti na području filozofije politike i u shvaćanju države, a koji su ujedno i prikaz njegova realističkog shvaćanja svijeta. Neki od njih su već spomenuti, a uključuju „primat fakticiteta“ (Raunić, 2005: 125), tj. stavljanje naglaska na *zbiljsku istinu o stvarima* te zamjenu „uzvišenih“ i *transcedentalnih svrhovitosti* onim svakodnevnijim, tj. održavanje života kroz državu te opstojnost same države postaju *svrha sama sebi*. Na tragu toga, Machiavelli *emancipira* čovjeka i državu od onih funkcija kojoj su joj pripisivali gore spomenuti Platon ili T. Akvinski. *Pravednost* se i *krepost*, stoga, zamjenjuju nekim drugim pojmovima, kao što su *moć privida* u politici, *korisnost*, stjecanje i zadržavanje *vlasti* itd. Za Machiavellija, dakle, nije bitno hoće li vladar biti pravedan i krepostan ili ne, hoće li biti dobar ili zao prema svojim podanicima, umjesto toga, podanicima se mora „*učiniti* kao da je on utjelovljeno milosrđe, vjernost, iskrenost, čovječnost i pobožnost“ (Machiavelli, 1983: 71). I na brojnim drugim mjestima Machiavelli (1983: 41, 45 i 62-67) razjašnjava moć privida u politici, a praktičnoj filozofiji daje primat – „nasilja valja činiti u jedan mah, tako da manje bole (...), dobročinstva pak postepeno, da se bolje očituju“, „razborit vladar mora smisliti način vladanja da njegovi građani uvijek (...) osjećaju potrebu za njim i za državom“, „vladar koji želi opstati mora nužno naučiti ne da bude dobar (...), već prema potrebi“ itd. Ovakva perspektiva omogućuje Machiavelliju (već spomenutu) emancipaciju države od više svrhovitosti, a vladaru postavlja kao osnovnu zadaću to da pazi kako da „pobjeđuje i održi državu“ jer će se *sredstva* „uvijek smatrati kao časna i svatko će ih hvaliti, jer svjetina se zanosi prividom i uspjehom same stvari“³² (Machiavelli, 1983: 71). Posljednji bitan element kojim Machiavelli državi omogućuje takvu poziciju proizlazi iz eliminacije svih onih centara moći koji predstavljaju potencijalnu konkurenciju državi, a tu posebno misli na crkvenu moć³³. Posljedično, Machiavellijev „odmak od tradicije“ postavlja „odnos moći“ i „održavanje vlasti“ kao jedinu „referencijalnu točku“ (Raunić, 2005: 130) te nagovješta prestanak *zamišljanja* države u još neostvarenom obliku kako bi se postigli svojevrsni moralni principi. Država je prihvaćena kao *društvena stvarnost*, a predmetom analize postaju procesi koji se događaju unutar te stvarnosti.

³² Navedeni je citat jedan od mogućih razloga zašto se Machiavelliju lažno pripisuje izreka koju nikad nije zapisao – 'cilj opravdava sredstvo'.

³³ Pa tako, na primjer, piše kako se Francuzi ne razumiju u državne poslove „jer da se razumiju ne bi dopustili Crkvi da se dočepa tolike moći“ (Machiavelli, 1983: 19)

d) Weberova definicija i država u vremenu

Upravo kroz takvu prizmu možemo promatrati Weberovu definiciju *države*. Naime, ova najpoznatija i najraširenija definicija prema kojoj je država „ona ljudska zajednica koja unutar nekog određenog područja (...) za sebe (s uspjehom) zahtijeva monopol legitimne upotrebe fizičke sile“ (Weber, 2013: 6-7). Ovakva definicija, konačno, upotpunjuje sve do sada rečeno o *državi*, o glavnom sukobu između dvije spomenute teorije, ali i povezuje raspravu o državi s raspravom o *naciji-državi* koja slijedi. Naime, na ovaj način definirana država predstavlja jasan odmak prema u potpunosti praktičnoj politici i realističko-etatističkom svijetu, tj. ona definira isključivo *državu u vremenu* izuzimajući iz nje povijesni kontekst i fenomenološki pristup. Ovakva definicija uključuje dvije ključne varijable – *legitimitet nad uporabom sile* i *određeni teritorij*, a država je kao takva zaživjela tek uz ideologiju nacionalizma. Stoga, možemo pretpostaviti kako Weberova definicija predstavlja svojevršno konačno *poostvarenje države*, a dok su sve (ili većina) prijašnjih definicija državu samo *zamišljale* ili *konstruirale*³⁴. Stoga, možemo reći kako je njegova definicija opis države u stvarnoj društvenoj zbilji, a ne pokušaj odgovora na pitanje što država doista jest. Odnosno, Weber je opisao državu u datom *vremenu*, a ne kao *ideju*, pa i je ova definicija prije *empirijska* negoli *ontološka*.

5. 2 Nacija-država

Nakon ovog ponešto dužeg poglavlja koje je usko vezano uz *filozofska* i *socio-filozofska* promišljanja, vratimo temu ponovno unutar socioloških okvira uvodeći element *identiteta* kroz raspravu o *naciji-državi*. Nacija-država je pojam koji (baš poput i države) ukazuje na jednu, za sada, nesavladivu prepreku za *sociologiju* kao znanost. Naime, sociologija je znanost o društvu, ali je ujedno i kao znanost *uronjena* u to društvo, pa osim što ova znanost proučava ili čak oblikuje društvo, to isto društvo uvjetuje određene dosege i spoznaje unutar te znanosti. Stoga, dok se njeni *teorijski* i *analitički* okviri ne “uzdignu“ izvan ideoloških, praktičnih i inih utjecaja, sociologija neće moći u potpunosti opisati ni ovaj pojam – *naciju-državu*. Umjesto toga, preostaje nam, kao i na primjeru rasprave o državi, prikazati neka “opća“ i konsenzualna mjesta unutar ovoga pojma.

Na tragu toga, najprije je potrebno istaknuti kako govor o *naciji-državi* uključuje pojmove kao što su *nacionalizam*, *etnija*, *narod*, *patriotizam*, *građanstvo*, pa čak i *modernost*, *demokracija* i

³⁴ Ovakav zaključak može zvučati kontradiktorno s obzirom na prethodno rečeno o N. Machiavelliju, ali ne treba smetnuti s uma kako tada država doista, bez obzira na njegovo htjenje i pretpostavke o tome kako ona treba izgledati, nije bila jedina koja posjeduje legitimnost nad uporabom sile (zato se između ostalog i protivio crkvenom utjecaju u državama), a još je manje imala jasno određen teritorij.

brojne druge. Također, valja napomenuti kako se naciju-državu nerijetko promatra kao jedan od *eurocentričnih* pojmova, ali i kao svojevrsni europsko-imperijalistički *izvozni proizvod*. Stoga, ne treba čuditi kako su gotovo svi “klasici” teorija vezanih uz nacionalizam bili upravo Europljani (Ernest Gellner, Michael Billig, Benedict Anderson, Eric Hobsbawm, Anthony Smith itd.), pa se i početna, odnosno “nulta točka” nacionalizma i nacije-države traži unutar (zapadno) europske povijesti. Ipak, iako su nacija-država i nacionalizam postali „prvorazrednom“ temom u društvenoj znanosti (Katunarić, 2003: 9), postoji cijeli niz nepoznanica oko ovih pojmova, a jedna od njih je svakako i prethodno spomenuta “nulta točka”. Ono oko čega se slažu svi autori jest to kako nacija predstavlja *modernu tvorevinu*, no po pitanju početka te modernosti postoje nesporazumi. Pa tako, na primjer, neki vide začetak nacija uvođenjem principa *cuius regio, eius religio* (Augsburški mir, 16. stoljeće), neki uspostavom 'Vestfalstskog mira' (17. stoljeće), neki pak završetkom 'Francuske revolucije' (18. stoljeće) ili krajem Prvog i Drugog svjetskog rata (20. stoljeće). No, najznačajnije neslaganje teoretičara nacionalizma i nacije povezuje se uz tzv. *Warwick debate* (1995. godine)³⁵ te pitanje uzroka nastanka i razvoja nacija, a ovu je podjelu (koja je debatom samo dodatno naglašena i popularizirana) možda najbolje prikazao A. D. Smith koji je svoju knjigu 'Nacionalizam i modernizam' i pisao kako bih pokušao, kako sam kaže – „onima koji se tim područjem tek počinju baviti dati neki osjećaj za rasprave i monologe na koje nailaze i ponuditi neku vrstu karte“ (A. D. Smith, 2003: VI). A. D. Smith (2003), prema tome, razlikuje *moderniste* i *anti-moderniste*, od kojih *prvi* modernost i njene aspekte (industrijalizam – E. Gellner, kapitalizam – marksistički autori i birokratki aparat - Weber) vide kao uzroke nastanka i razvoja nacije, ili pak proučavaju procese „zamišljanja“ (B. Anderson) i „izmišljanja“ (E. J. Hobsbawm) zajednice i tradicije, dok *drugi* stavljanju naglasak na etnicitet i njegovu trajnost kroz povijest, a koje služi i kao svojevrsno opravdanje prirodности nastanka nacija (primordijalisti, perenijalisti i etnosimbolisti).

Prikazana je podjela najjednostavnija i najraširenija, no svakako kako nije dostatna te ukazuje na problem teškog pronalaženja pravilnosti unutar razvoja nacija-država, ali i stagnacije u daljnjem razvoju ovih teorija. Naime, kako primjećuje i Smith (2003: V i 149), teorija nacija i nacionalizma se ne razvija, odnosno na njoj se „sve manje radi“, pa smo tako suočeni s problemom izbora između „neodgovarajućih i neodrživih paradigmi“ i „ograničenih analitičkih prikaza posebnih problema“. Potrebno je onda, kako bi se smanjile postojeće pogreške,

³⁵ *Warwick debate* je znanstveni skup organiziran 24. listopada 1995. na *Warwick University* u Velikoj Britaniji, a na kojoj su se sučelili A. D. Smith i E. Gellner kao predstavnici *anti-modernista*, odnosno *modernista*.

proizvesti vlastiti analitički okvir s ciljem povezivanja nacije-države i realističko-konstruktivističke rasprave.

Imajući to na umu, valja reći kako se za potrebe ovoga rada problematika nacija promatra u znanstveno-teorijskom, političkom, ali i širem društvenom smislu. Također, izostat će pokušaj odgovora na ontološka pitanja vezana uz ovaj pojam, kao i pokušaj pronalaska spomenute "nulte točke" nacije-države. Umjesto toga, takva će se pitanja prepustiti empiriji, jer u jednom slučaju je *stvorena Italija*, pa treba *stvarati Talijane*, dok je u drugom *stvoren narod*, ali treba *stvarati naciju-državu*³⁶. Uz to, u ovome radu postoji jasna nakana problematiziranja stavova modernih teoretičara koji olako i površno proučavaju element identiteta i nacionalističke ideologije te nekritičkog prihvaćanja teza o nemogućnosti rješavanja suvremenih prijetnji od strane nacija-država. Navedimo samo nekoliko primjera. B. Anderson u knjizi 'Nacija: Zamišljena zajednica' (nezaobilaznoj za proučavanje nacionalizma) zaključuje kako je nacija *zamišljena* zato što „pripadnici čak i najmanje nacije nikad neće upoznati većinu drugih pripadnika svoje nacije“ te napominje kako je svrha njegove knjige - doprinos tumačenja „anomalije nacionalizma“ (Anderson, 1998: 15 i 17). Pa iako ova knjiga ima veliki znanstveni doprinos (ponajviše zbog prepoznavanja novih varijabli unutar teme nacionalizma), posvješćuje nam i problem neotkrivanja novih spoznaja vezanih uz ovu temu. Konkretno, da ja nacija „zamišljena zajednica“ trenutno ne predstavlja otkriće od posebnog značaja (što nikako ne umanjuje značaj u kontekstu nastanka toga teksta), jer, sve su veće zajednice (osim možda seoskih) „zamišljene“ – Europska unija (nekada je i nosila ime 'zajednica'), religije (osim u svome teološkom smislu), pa i navijači sportskih klubova ili kupci određenih modnih *brendova*. Odnosno, „razotkrivanje“ nacije-države kao ne-zajednice, ne otvara samo po sebi prostor za kritiku iste, a još manje za proporcionalno povezivanje uzdizanja „odvaratnih nacionalističkih glava“ (Gellner, 1998: 65) sa porastom nasilja u društvu³⁷. Osim toga, česta kritika nacija-država i nacionalnih sigurnosnih sustava ide u tom smjeru kako su isti jednostavno nefunkcionalni, tj. kako se ne mogu nositi sa suvremenim nadnacionalnim prijetnjama (terorizmom, klimatskim promjenama, migracijama itd.). Zašto je ovakva konstatacija 'nekritički prihvaćena teza', pružit će se odgovor nešto kasnije, a do tada naglasimo najvažniji element za razumijevanje odnosa nacionalizma kao ideologije i države prethodno opisane u

³⁶ Ova izjava predstavlja parafrazu poznate izjave talijanskog političara Massima D'Azeglia – „Stvorili smo Italiju, sada moramo stvoriti Talijane“.

³⁷ Ovdje se ni u kojem slučaju ne nastoje umanjiti ili negirati nasilja koja su se dogodila i koja se događaju u ime nacija-država, već jednostavno ustvrditi kako su i društva prije uspostave nacija pronalazile motive za sukobe, a za pretpostaviti je kako će ih pronaći i neka buduća društva.

svom značenju. Dakle, kako je prethodno navedeno, Weberova definicija države je zapravo definicija *moderne* (dodajmo - zapadnoeuropske) države koja je ostvarena tek zahvaljujući ideologiji nacionalizma. Weberova definicija države jest prije definicija *nacije-države* negoli države *per se*, jer tek bivanjem *nacijom* države ostvaruju *legitiman monopol* nad nasiljem i *određenim teritorijem*. Također, valja napomenuti kako je nacija *jedan od* povijesnih oblika državnih uređenja (a u trenutnom kontekstu *jedini* priznati oblik jer je svaka međunarodno priznata država, zapravo, *nacija-država*) koji je izgrađen uz pomoć *ideologije nacionalizma*, a u kojoj je identitet imao značajnu ulogu. Konkretno, u “priči“ o izgradnji 'zajedničke Europe', pa i zajedničkog europskog sigurnosnog sustava, postoje zajednički elementi kao i u izgradnji nacija – *izgradnja novog identiteta, državna sigurnost, simboli, mitovi...* Tj. nacija-država je pravi primjer onoga što ćemo nešto kasnije raspraviti na Europskoj razini, a to je *sukob*, ali i *spoj* realističkih i konstruktivističkih elemenata. Nacija je, bezpogovorno, moderna tvorevina države izgrađena na identitetu (konstruktivizam), no njeno postojanje u vremenu rasvijetlilo ju je kao glavnu nositeljicu realizma.

Odnosno, u teorijskom smislu i kada je u pitanju odnos spomenutih teorija spram ideologije nacionalizma, ali i same nacije-države možemo uočiti dva ključna elementa. S jedne strane, možemo govoriti o svojevrsnom *teorijskom paradoksu* gdje su konstruktivisti propustili “trijumfirati“ i predstaviti nematerijalni resurs (ideologiju nacionalizma i nacionalni identitet) kao osnovni dio sigurnosnog sustava, dok upravo taj isti nematerijalni resurs postaje izvor realističkog legitimiteta i moći, kao i sredstvo borbe protiv konstruktivizma (naravno, u teorijskom smislu). S druge, pak, strane u *praktičnom* je *smislu* nacija doista i postala ekvivalent državi, a izostankom potrebe za pronalaženjem i naglašavanjem njihovih razlika (između nacije i države) modernisti su ostali nejasni u svojoj kritici nacija i nacionalističke ideologije, pa se u duhu do sada prikazanog treba zapitati – *Predstavlja li modernistička misao kritiku samo nacionalnim ideologijama ili i državnom uređenju? Je li onda riječ o kritici nacija-država ili država općenito? Koji su osnovni izvori upućenih kritika – “izmišljenost“ zajednice i nasilje proizašlo iz nje? te Jesu li pokazali razliku između nacionalnih i drugih vrsta identiteta?*

Pojednostavljeno, nerazumijevanje pojmova *nacije* i *države*, kao i njihova međusobnog odnosa rezultira ograničenošću novih spoznajnih dosega, nemogućnošću objašnjenja određenih fenomena, potencijalnih društvenih promjena, kao i njihovih izvora te pokretača. Realistička i primordijalistička “slijepa“ vezanost za naciju, a konstruktivistička i modernistička “slijepa“ želja za nadilaženjem sukoba onemogućuje pravovremeno prepoznavanje prilika za osnaživanje vlastitih pristupa te proizvodnju novih politika i korisnih *policy-a*. Umjesto toga, i

dalje se možemo složiti sa tvrdnjom kako se ulaskom nematerijalnih resursa nismo uvjerali kako sustav „podjele uloga, moći i nejednakosti zbog nacionalizma (dodajmo – ili nekog drugog identiteta ili ideologije) dolazi u pitanje“ (Katunarić, 2003: 316), tj. realistički se *principi borbe za moći* pokazuju trajni, a modernistički i suvremeni *ad hoc* pristup temi nacionalizma nije ponudio značajnija rješenja niti objašnjenja izvan onih koja su uspostavili “klasičari“. Odnosno, teorijske i političke rasprave o nacijama-državama i njihovom eventualnom zamjenom nadnacionalnom “zajednicom“ ne mogu ići u smjeru optužbi koje (kako ćemo vidjeti) možemo uputiti i prema drugim zajednicama koje naglašavaju važnost identiteta. Prije toga, nužno je posvijestiti kako nacija predstavlja samo *jedan od* oblika države unutar koje je identitet iskorišten s ciljem maksimalnog povećanja moći države - pa je tako nacija zamijenila neke druge identiteta (npr. religijske) i postala glavni izvor legitimnosti države te joj konačno omogućila centralnu ulogu u svijetu sigurnosti.

5. 3 Europa – Nova nacija ili nešto sasvim drugo?

Nakon pregleda pojma 'države' kao *ideje*, zatim njenog *odmaka u vremenu*, tj. poostvarenu u realnom društvenom, političkom, pravnom i geografskom obliku kroz naciju-državu, predstoji najteži zadatak, a to je prikaz jedne nejasne idejne, teorijske, društvene, političke, povijesne, pravne, geografske (i brojne druge) tvorevine – *Europe*. S ovim, također, zatvaramo i drugi dio rasprave - *rasprave o državi* te konačno prelazimo na posljednji dio rasprave kada će se povezati prikazane teorije, Macronov govor te rasprava o državi. U tom smislu i imajući na umu kako je prikaz Europe koji predstoji zapravo jedan od tri elementa rasprave o državi (uz samu državu te naciju-državu), valja napomenuti kako će se i u ovome slučaju krenuti od same *povijesti pojma*, a zatim će se staviti u *odnos s nacijom*.

Europski je identitet (baš kao i povijest samog pojma), posebice u odnosu na nacionalni, doista nejasan, a jedino izvjesno u vezi njega, složiti ćemo se s Ceruttijem (2006: 53), jest kako je on „*iznad* postojećih nacionalnih identiteta“, dok njegove „*dimenzije i prirodu*“, ali dodajmo i budućnost tek treba otkriti. Također, *Europa* je „*nesiguran* pojam koji se rađa iz kaosa“ te još nije “otkrila“ svoje „*izvorno utemeljujuće načelo*“ (Morin, 1995: 39), za razliku od države koja ga najčešće pronalazi u argumentima *summum bonum* ili *summum malum* ili nacije koja ga pronalazi kroz *etnijske, zajedničku povijest, mitove* i tome slično. Stoga, kada je u pitanju opis Europe kao pojma predstoji nam dva zadatka – jedne uvjeriti kako ideja o Europi kao identitetskoj, kulturnoj, političkoj i geografskoj zajednici baštini davno povijesno nasljeđe, a druge kako se Europa kao projekt i ideja također “*zamišlja*“. Kroz navedeno se očituje i postojanje *dvostrukog karaktera* Europe i euroljana, a koje je Morin (1995: 9-43) opisao kroz

prikaz krajnosti unutar koji se razvija europska ideja – pravda i sila, demokracija i ugnjetavanje, duhovnost i materijalnost, odmjerjenost i nerazumnost, razum i mit, euroljanin i antieuroljanin. Jer, kako tvrdi i Woolf (u Cerutti, 2006: 278) sve historiografske rasprave o jedinstvu europske povijesti nailaze na problem suprotnosti između „poticaja na jedinstvo“ te „političke, kulturne i ekonomske različitosti“. Slika Europe je, dakle, dvostruka. Konkretno, *jedno lice europe* traži zajedničke elemente i povijesno “opravdanje“ za put prema europskom jedinstvu, dok *drugo* negira postojanje istoga. Pa tako, na primjer Vukadinović i Čehulić (2005: 9-23) na zanimljiv način u prvim stranicama svoje knjige 'Politika europskih integracija' kroz filarističku dokumentaciju prikazuju postojanje težnje za idejom Europe (u različitim oblicima) od Karla Velikog (8. i 9. stoljeće), preko češkog kralja Podebradskog (15. stoljeće), pa sve do Winstona Churchilla (20. stoljeće), osnivanja NATO-a (1949. godina) te konačno Europske zajednice za ugljen i čelik (1951. godina)³⁸. Također, već je spomenuto u početku rada kako Macron (2017) u svome govoru ističe kako je *kultura* „cement“ Europe te kako svi zajedno (kao euroljani) baštinimo grčke hramove, Mona Lisu, Musila, Prousta, zajednički folklor, Erasmus itd., a sve prepreke (u obliku ratova i sukoba, a posebice I. i II. svjetski rat) pronalazi kao pokazatelje kako se Europa još jednom „podigla iz ruševina“. No, s druge strane, europski je put i politika *dezintegracija*, a Europa je kao politička, geografska, identitetska i kulturna jedinica “razmrvljena“. Pa tako, baš kao što Vukadinović i Čehulić (ali i brojni drugi autori koji ovdje jesu ili nisu spomenuti) prate razvoj zajedničkih europskih politika, tako i De Vries (2018) ili Harmsen i Spiering (ur. 2004) proučavaju institucionalizaciju *euroskepticizma* kao političko, teorijsko, ali i kulturno usmjerenje. Iako ovi autori proučavaju euroskepticizam od svog “formalnog“ nastanka (1990-ih), može se reći kako je isti zapravo prisutan i baštini povijest jednako davnju kao i zagovaratelji europskog jedinstva. S tim u vezi, za neke su europski grčki hramovi ipak *samo* grčki, Mona Lisa francuska, Musil austrijski, Proust francuski, a neprestano izmjenjivanje razdoblja rata i mira pokazatelji nestabilnosti i *povratka u ruševine*.

Dakle, Macron (2017) je upravo kada tvrdi kako je Europa *projekt, ideja*, stoga će biti korisno tu *ideju* u (neprestanom) nastanku dovesti u kontekst s državom, a s obzirom na realni društveno-politički kontekst i s nacijom-državom kao osnovnom jedinicom u svijetu sigurnosti. Osim toga, kako je prethodno pokazano, nacija je ta koja kombinira realističke i konstruktivističke elemente te predstavlja trenutnu nositeljicu identitetskih i sigurnosnih politika te samim time trenutno predstavlja glavnu prepreku i konkurenciju u razvoju europskog

³⁸ Neće biti zgorega napomenuti kako određeni autori poput Morina (1995) ili Christiana Meiera (2011) porijeklo Europe pronalaze još u antičkoj Grčkoj.

projekta. Također, još jedan od razloga zbog kojeg je potrebno dovesti u vezu ova dva elementa u raspravi o državi (naciju i Europu) jest svakako taj što su zagovornici europskog jedinstva složni oko jedne stvari – nacija-država se ne može nositi sa suvremenim prijetnjama³⁹. Logički zaključak koji iz ovoga slijedi jest kako je onda Europa ta koja će se uspješnije nositi sa suvremenim prijetnjama te kako je, sukladno tome, uspješnija ili barem različitija od nacija. S ciljem ukazivanja na suprotno, odnosno na postojanje brojnih sličnosti u izgradnji novih identiteta (i nacionalnih i nadnacionalnih), na sljedećih nekoliko primjera pokazat će se sličnost u “zamišljanju“ tih istih identiteta te na taj način proizvesti temelje za završnu raspravu. S tim u vezi, u ovom dijelu želimo naglasiti neslaganje sa Ceruttijem (2006: 62) i idejom kako Europa i nadnacionalni identitet zbog svog „postkonvencionalnog karaktera“, za razliku od nacionalnog, „ni ne zahtjeva mitove koji će ga širiti i poticati“. No, upravo suprotno, predstavljeni Macronov model vizije Europe koja se oslanja na zajedničku (stratešku) kulturu i izgradnju novog identiteta, a koji će postati i novi nositelj sigurnosti, u mnogome se oslanja na “zamišljanje“ slično onom nacionalnom. Pa tako Macron (a i brojni drugi zagovaratelji europskog jedinstva), slično kao nekada nacionalisti, zamišljaju i izmišljaju zajedničku europsku povijest, simbole, mitove, kulturu itd. Baš kao nekada nacionalisti, tako i europeisti govore o postojanju ideje Europe “oduvijek“, o “buđenju“ europske svijesti te proizvode nove i stare simbole – zastave i himne, europska sveučilišta – ICE i Erasmus projekti, europske medije i kulturu – ‘*European student think thank*’⁴⁰, mitove, zajednička mjesta⁴¹, a na kraju krajeva i nove neprijatelje. Na žalost, zbog ideološke napetosti unutar ovih tema, potrebno je naglasiti kako se iz perspektive ovoga rada *nacionalni* i *nadnacionalni* identiteti i ideologije ne promatraju kao pozitivni ili negativni, već imaju isključivo neutralno značenje. Osim toga, nacionalistička se ideologija pokazala kao jednom od najuspješnijih i najefikasnijih, pa je i svojevrsni *benchmarking* od strane europeista i više nego racionalan. No, uz ovaj proces “zamišljanja“, može se lako primijetiti kako europska ideologija ima još jednu bitnu sličnost sa nacionalnom, a to je da postaje sve više “banalnom“. Naime, baš poput nacionalnih tako se i nadnacionalni identiteti „griju“ i „hlade“ (Billig, 2009), iako su ovi nadnacionalni do sada uglavnom *hladni* i manje uočljivi. Pa se tako i simboli Europe unije (a EU je zasigurno jedan

³⁹ Trenutno nećemo ulaziti u dublju problematiku i točnost ovakvog argumenta, ali će se u posljednjem dijelu nasprave na teorijskoj razini problematizirati iz realističkog i konstruktivističkog aspekta odnos *europskog* i *nacionalnog* identiteta sa centralnom ulogom države u svijetu sigurnosti.

⁴⁰ *European student think thank* je, kako piše na službenim stranicama, međunarodna organizacija koja 'uključuje mlade ljude u europski *policy-making* proces i promovira vrijednosti Europske unije i ljudskih prava'. Vidi URL: <https://esthinktank.com/>, posljednji pristup: 25.05.2021.

⁴¹ Valja napomenuti kako Macron nije slučajno izabrao baš Sveučilište u Sorbonni kao jedno od najstarijih europskih sveučilišta sa velikom povijesti i unutar kojeg se europska ideja razvija i primjenjuje.

od najprepoznatljivijih simbola Europe) nalaze, baš kao i simboli nacionalnih država članica, na javnim mjestima i ustanovama, na novčanicama pa čak i na automobilima i vozačkim dozvolama. Na ovaj način nadnacionalni identitet i ideologija također postaju dio svakodnevice, neprimjetni, samorazumljivi, nevidljivi, tj. postaju *banalani*.

Dakle, vidljivo je kako europska ideja sve više poprima i *realističke* i *konstruktivističke* elemente, a koji su prethodno uočeni i u procesima nastanka nacija. Također, valja napomenuti kako svrha ove rasprave o državi ni u kojem slučaju nije bila prikazati “prirodnost“ puta razvoja političkih i društvenih zajednica od regionalnih, preko nacionalnih ka nadnacionalnim. Upravo suprotno, cilj priložene rasprave bio je ukazati na *postojanje* i *djelovanje* konstruktivističkih *nepredvidivih* i realističkih *predvidivih* elemenata. To jest, cilj ove rasprave nije iz ideološke niti političke sfere valorizirati različite identitete (bilo nacionalne, bio nadnacionalne), već u skladu sa rečenim, kao i dosezima klasičnih i modernih političkih misli, “vratiti“ problematiku unutar stvarnih teorijskih okvira. Konkretno, u teorijskom smislu to bi značilo kako problematika mogućeg prijelaza sa nacionalnih na nadnacionalne sustave u fokus treba staviti potencijale koje nudi jedna i druga opcija, a s ciljem ostvarenja osnovnih funkcija države – maksimalni mogući stupanj sigurnosti i blagostanja svojim građanima te vlastita samoopstojnost.

6. III. dio rasprave: Pretpostavke ostvarenja zajedničkog europskog sigurnosno-obavještajnog sustava

Zahvaljujući prethodno prikazanoj *raspravi o državi* te prikazu *realističke* i *konstruktivističke teorije*, pa onda i njihova dovođenja u odnos s *Macronovim govorom* iz Sorbonne, možemo proizvesti određene zaključke koji će pomoći završiti ovu raspravu i uradak problematizirajući tematiku *ostvarivosti ideje nadnacionalnog sigurnosno-obavještajnog sustava*. S tim u vezi, ovom posljednjom raspravom nastojat će se odgovoriti na postavljena istraživačka pitanja, a koja su vezana uz pretpostavke za ostvarenja zajedničkog europskog sigurnosno-obavještajnog sustava, kao i “čisto“ teorijsko pitanje o mogućnostima opstojnosti konstruktivističkih paradigmi u realističkom svijetu sigurnosti. Kako bismo postigli navedeno, raspravu koja slijedi podijelit ćemo na dva dijela. U *prvom* dijelu će se nastojati izvan realnog društveno-političkog konteksta, a isključivo iz “sterilne“ teorijske perspektive propitati ostvarivost ove ideje iz *realističkog* i *konstruktivističkog* pogleda na državu i sigurnost. Dok će se u *drugom* dijelu konkretno i uzevši u obzir zbiljnost realističko-etatističkog svijeta nastojati detektirati pretpostavke za ostvarenje jedne konstruktivističke paradigme.

No, vratimo se prethodno spomenutim ključnim zaključcima izvedenih iz rasprave o državi. Prvi je vezan uz “predmodernu” shvaćanje države uz koje je usko i neraskidivo vezana i sigurnost, a kao primjeri su navedeni Platon i T. Akvinski. U takvom shvaćanju države vidljivi su neki “predrealistički” elementi, kao što je ideja o *naravnosti* i *svrhovitosti* države ili pridavanje državi *centralne* uloge i zadaće u svijetu sigurnosti, dok su identitetski elementi izvan fokusa ili manje bitni. “Predmodernu” shvaćanje države njenu *naravnost* te *nužnost*, ali i *nužnost njene opstojnosti* proizvodi iz razumijevanja države kao one koja čovjeku u prvom redu omogućuje fizičku zaštitu, a zatim i ostvarenje njegova punog potencijala (*pravednost*, *krepost* ili nešto drugo). Za razliku od toga, “modernu” shvaćanje države, osim što označava početak dominacije realističke paradigme, izuzima višu svrhovitost državama. Također, države se sve više uzimaju kao zadane, polazi se iz realnog društveno-političkog svijeta gdje države postoje i imaju glavnu ulogu, pa onda i ontološka pitanja zamjenjuju empirijska i “operativna” – kako državu učiniti boljom? Ovo *etabliranje* i samorazumljivost države s jedne strane, a ignoriranje identiteta s druge strane, u teorijskom smislu, postiže vrhunac Weberovom definicijom, koja je, kako je pokazano, prije definicija nacije-države, negoli države kao takve. Upravo pojavom nacija identitet na velika vrata, ali ipak za teoretičare pomalo neprimjetno ili nejasno, ulazi u realistički prostor. Bolje rečeno, nacionalni se identitet u toj mjeri “stopio” sa (nepostojećim) državnim da postaju *istoznačnice*, pa je doista u praksi vrlo često govor o naciji ujedno i govor o državi. Ovakva je zabuna, nažalost, česta i u teorijama i kod pripadnika određenih paradigmi, pa tako za neke realiste, ne više država nego nacija postaje sredstvo za postizanje moći (ili u slučaju neorealista – moć postaje sredstvo za očuvanje nacije). U tom smislu vidljiv je već spomenuti „promašaj“ kojeg je prepoznao Posavec (1978) analizirajući Platonovu 'Kritiju', a koji proizlazi iz zamjene *physis* s *ethosom*, ili, u ovom slučaju - „promašaj“ proizlazi iz zamjene *države u vremenu* sa *državom kao idejom*. Riječju, nacija-država, kao moderna tvorevina, predstavlja se kao ostvarenje države u svojoj *biti*, kao “najčišći” oblik države, a ne kao odmak od ideje o tome što bi država trebala biti. Unatoč tome, nacija se pokazala (barem iz realističke perspektive) kao najefikasniji način funkcioniranja država, jer je riješila pitanje centra moći (smanjivši religijske ili druge centre moći), izvora moći, ali i legitimaciju iste nad (jasno) određenim teritorijem. No, pojavom različitih kriza i politika, nacionalni identitet postaje upitan ne samo kao izvor legitimiteta, već i sama nacija dolazi pod upitnik u vidu mogućnosti ostvarenja svojih primarnih zadaća - sigurnost i blagostanje. Stoga se javljaju neki novi identiteti, u ovom slučaju nadnacionalni (u obliku europskog jedinstva), koji nastoje zamijeniti nacionalni i preuzeti mu ulogu. Prethodno smo pokazali određene sličnosti između

ova dva identiteta, pa nam još preostaje prikazati određene prepreke te pretpostavke ostvarivosti.

6. 1 Realizam i konstruktivizam o europskom sigurnosno-obavještajnom sustavu

Osnovno pitanje na koje se nastoji ponuditi odgovor u ovom poglavlju jest – mogu li i u kojoj mjeri realistička i konstruktivistička teorija objasniti pojavu nadnacionalnog sigurnosnog sustava? Odnosno, ove dvije teorije, svaka za sebe, trebaju pokazati mogućnost objašnjenja društvene promjene. Do sada je pokazano kako suvremeno pitanje sigurnosti zasigurno uključuje i konstruktivističke i realističke elemente, a pravi primjeri za to jesu upravo nacije-države i predstavljeni europski model. Obje, dakle, uključuju konstruktivistički element izgradnje novog identiteta, ali se do sada, na primjeru nacije, pokazalo kako taj novi identitet lako zanemari svoje konstruktivističke elemente te se u potpunosti stopi sa realističkim svijetom. Štoviše, nacija postaje glavni element obrane realističke paradigme, pa se mogući raspad nacije doživljava kao svojevrsni dokaz ispravnosti neke druge paradigme (u ovom slučaju konstruktivističke). No, je li tome baš tako?

Naime, kako bismo odgovorili na ova pitanja, potrebno je prije toga problematizirati razliku između prijašnjih, sadašnjih i budućih identiteta u službi sigurnosti (gradova-država, nacija-država i Europe). *Sadržaj* je svakako različit, no razlika u *formi* takvih sustava je upitna. Jer, svaki identitet u isto vrijeme djeluje *uključujuće*, ali i *isključujuće* (bilo da je riječ o nacionalnom ili europskom identitetu). U tom smislu, jednako kao što jedna nacija isključuje drugu na identitetskoj razini, tako i euroljani isključuju ne-euroljane. Također, s obzirom na benefite koje je nacija osigurala državi, teško je za pretpostaviti kako će se država odreći onoga što je kroz naciju postigla, pa je prije za pretpostaviti kako će se opet mijenjati sadržaj, a forma ostati ista. Konkretno, *kriza* i mogući *nestanak* nacije, može predstavljati isključivo trenutnu krizu države, a nikako njen nestanak. Država može opstati i u nekom drugom obliku, koristeći neki drugi identitet (npr. europski) ne mijenjajući ideju monopola nad nasiljem nad određenim teritorijem. U tom smislu i imajući na umu do sada iznesene pretpostavke o državi te Macronov model Europe, možemo prepoznati određene pravilnosti (a koje su opisane u prethodno poglavlju), ali i prikazati realistički te konstruktivistički pogled na poziciju države u nekom novom identitetu.

Realistička perspektiva će zasigurno teže objasniti mogućnost društvene promjene - što zbog stvarnih postulata ove paradigme, što zbog tradicijskog pristupa koji često izjednačava naciju s državom. Ipak, u punom značenju shvaćen, realizam ne isključuje mogućnost zamjene

nacionalnog identiteta nekim drugima, ali zasigurno isključuje mogućnost nestanka države i nastanka nekog novog *glavnog* aktera na polju sigurnosti. U tom smislu, realisti nužno ne niječu postojanje konstruktivističkih elemenata u državi, pa su u krivu oni realisti koji opravdanje države traže u njenoj “prirodnosti“, a još više oni koji se bore za naciju-državu kao nepromjenjivo stanje ili ekvivalent državi. Priznat će stoga i realisti – nacija je jedan od državnih povijesnih konstrukata (možda najefikasniji), pa je i pogrešno priječiti ideju Europe pozivajući se na to da se raspadom nacije raspada i država, jer država na taj način ne nestaje, već samo mijenja svoja svojstva (kao i više puta kroz povijest). No, kako ovdje nije riječ isključivo o identitetu kao takvom, već o identitetu u službi sigurnosti, potrebno je i realističku perspektivu usmjeriti na taj način. Naime, ključno realističko pitanje nije – *može li europski identitet zamijeniti nacionalni? već – treba li doći do takve zamjene?* Odnosno, hoće li zamjenom ova dva identiteta nestati problemi s kojim se za sada (ne)uspješno susreće nacija i je li nadnacionalni europski sustav rješenje tih problema ili ih samo prebacuje na višu instancu (sa nacionalne na nadnacionalnu)? “Prava“ realistička pitanja nisu usmjerena na identitet, već identitet u službi sigurnosti, tj. glavna realistička briga proizlazi iz toga može li europski identitet osigurati državi ono što joj je osigurala nacija, *može li Europa osigurati moć državi, ili, može li moć koju akumulira Europa osigurati opstojnost države.* Stoga, realistički pristup ideji nadnacionalnog sustava nije *a priori* negativan, a unutar tog spektra realizam može ponuditi brojna objašnjenja. Pa tako, na primjer, realistički pogled na ostvarenje zajedničkog europskog-sigurnosno obavještajnog sustava može objasniti nestanak nacija i nastanak jednog nadnacionalnog sustava kao potrebu za *osnaživanjem država* (ili jedne zajedničke države), kao *akumulaciju vojnih i gospodarskih snaga, osnaživanje svog položaja na međunarodnoj sceni, povećanje moći* u odnosu na *drugog, odgovor na 'sigurnosnu dilemu'* i sl. Također, realizam može objasniti i potrebu za postojanjem *novih neprijatelja* koje je prepoznao Macron, kao i potrebu za “natjecanjem“ Europe s ostalim velesilama – SAD-om, Kinom i Rusijom. Ipak, ne treba smetnuti s uma kako, dakle, za realiste i neorealiste pitanje izgadnje europskog sigurnosno-obavještajnog sustava nije *identitetsko pitanje, već identitet služi isključivo* (baš kao i nacionalni) za osnaživanje pozicije *države*. Stoga bi i europski identitet i europa trebali postati svojevrsni oblik nove države i novog državnog identiteta. Također, *nova država* može, prema realistima, prihvatiti *novi identitet* isključivo ako od toga im više koristi, jer ne treba zaboraviti kako za realiste država uvijek djeluje kao *racionalni akter* koji uzima u obzir moguće *troškove i dobit.*

S druge, pak, strane konstruktivizam, svojom “fleksibilnošću“ i spremnošću na prihvaćanje novih aktera (i osim država) u svijetu sigurnosti, puno lakše može objasniti društvene promjene općenito kao i izgradnju nadnacionalog sigurnosnog sustava te je otvoreniji i za neke nove glavne jedinice političkih organizacija. Konstruktivizam, također, ima priliku u „stvarnom vremenu“ i živućem „laboratoriju“ (Checkel, 2007: 70) promatrati sami proces nastanka i razvoja takvog jednog sustava, kao i priliku pokazati valjanost vlastite paradigme. Konstruktivisti, bilo da je riječ o 'mekim' ili 'tvrdim', za razliku od realista, ideji europskog sigurnosno-obavještajnog sustava mogu pristupiti iz različitih kuteva. Pa se tako mogu zanimati za *materijale* (vojnu i ekonomsku moć), ali i *nematerijane elemente* (identitet i kultura), a *pojedince*, jednako kao i *sustave*, svrstati kao (jednako) bitne aktere u konstruiranju tih elemenata. Također, u slučaju konstruktivista, pojedinačni akter u odnosu na sustav može biti i određena jedinka (npr. predsjednik ili premijer) u odnosu na državu, ali i država u odnosu na sustav država. Dakle, konstruktivisti “šire“ ideju o centrima moći, otvaraju svijet različitih *mogućnosti* unutar kojeg različiti akteri s različitim izvorima moći (vojnim, ekonomski, ali i simboličkim i kulturnim) mogu mijenjati (zadane) sustave. S tim u vezi, konstruktivisti mogu promatrati potencijalno ostvarenje nadnacionalnog sigurnosnog sustava i kao *ideološku borbu* između nacionalizma i europeizma⁴², a ne isključivo kroz prizmu vojnih i gospodarskih interesa. Odnosno, konstruktivisti mogu proučavati nastanak ovakvog tipa Europe kroz prizmu izgradnje *zajedničke europske kulture* putem zajedničkih medija, obrazovnih sustava, mobilnosti i sl., odbacujući ideju nepromjenjivih sustava nacija-država, kao i ono što one nose na unutarnjoj i vanjskopolitičkoj sceni (a što realisti pretpostavljaju nužnim i za Europu) – kompetitivnost, akumulacija vojne moći, prepoznavanje neprijatelja i sl. Umjesto toga, za konstruktiviste europski put može biti *drugačiji*, odnosno države i pojedinci mogu raditi s anarhijom *što žele*, mogu je *mijenjati*. Na tragu toga, za konstruktiviste je bitan i uvodno prikazan Macronov životopis, njegov politički put i opredjeljenje, njegova mogućnost da u određenom kontekstu dovede do promjena na državnoj i međunarodnoj sferi, jednako kao i Orbanove mogućnosti s druge strane. Konkretno, jedan od mogućih scenarija, iz konstruktivističke perspektive, može biti i identitetski te svjetonazorski sukob između *Macronova* i *Orbanova viđenja europa*, između *suverenističkih* i *europeističkih težnji* ili između *nacionalnog* i *nadnacionalnog viđenja svijeta i Europe*.

⁴² Baš kao što su određeni konstruktivisti proučavali hladnoratovsko razdoblje kroz prizmu ideološke borbe. Vidi: Kolodziej, 2011: 206-241.

Prije prelaska na posljednji dio rasprave, na temelju prikazanog, možemo zaključiti kako, u teorijskom smislu, obje teorije imaju elemente i mogućnost objašnjenja uloge države unutar nadnacionalnog sigurnosno-obavještajnog sustava. *Realistička perspektiva* ima mogućnost naglasiti kako nacija nije osnovna jedinica, već država, a pojava nadnacionalnog identiteta se može prikazati kao potreba i mogućnost za dodatnim jačanjem država (ili države). Dok, s druge strane, *konstruktivistička perspektiva* može vrlo lako objasniti pojavu novog identiteta i političke organizacije koja može i ne mora biti podređena ciljevima države kao glavnog i nepromjenjivog aktera u svijetu sigurnosti. Također, konstruktivisti otvaraju mogućnost i koegzistiranja *dvomišljenja* – i europskog i nacionalnog identiteta koji ne moraju biti suprotstavljeni. Ovakav bi princip za realiste zasigurno predstavljao veliku prepreku i novi izvor sukoba, jer bilo kakva značajna disperzija moći izvan državne slabi njenu ulogu i otvara mogućnost stanja *svih protiv sviju*. Stoga, realisti ne vide drugačiji način osim da europski, baš kao i nekad nacionalni, identitet iz jedne (potencijalno) konstruktivističke ideje preraste u sastavni dio realističke priče. Manjkavosti ova dva pristupa se očituju u slaboj mogućnosti objašnjenja same potrebe za društvenim promjenama, kao i ignoriranjem uloge i nastanka novih identiteta te važnosti kulturnog konteksta i civilizacijskih dosega (npr. ljudska prava i tolerancija) kao izvora legitimacije moći država (sa realističke strane) i “slijepa“ želja za nadilaženjem sukoba koja rezultira “promašajima“ prilikom analiza i ignoriranjem nekih ključnih procesa, kao i njihovih kapaciteta i izvora moći (sa konstruktivističke strane)⁴³. Upravo zbog toga, potrebno je uzeti oba pristupa u obzir kako bih se objasnio ovakav kompleksan primjer društvene promjene, a iako obje teorije, s obzirom na širinu svoga dosega, mogu objasniti na teorijskoj razini nastanak europskog sigurnosno-obavještajnog sustava (konstruktivistička možda čak i lakše negoli realistička), vidjet ćemo kako u praktičnom smislu njihova objašnjenja nisu dostatna. Iz toga se razloga i bilo potrebno vratiti osnovama nekih pojmova (kako je učinjeno u ovome radu) kako bismo razumijeli vlastitu perspektivu u odnosu na određene procese te kako bih se proizvele pretpostavke za ostvarenje ideje, ali i praktične politike europskog sigurnosno-obavještajnog sustava.

6.2 Što je to europska sigurnost?

Do sada smo na teorijskoj razini raspravili ključne elemente koji su osnovni za ovu raspravu, no potrebno je, kako bi se proizvele određene pretpostavke, dovesti tu teoriju unutar realnog

⁴³ Upravo se konstruktivistima može prigovoriti kako su u proučavanju hladnoratovskog razdoblja ignorirali pojavu nacionalizma, što je rezultiralo ne mogućnosti objašnjenja nastanka nacija-država te raspada Sovjetskog Saveza, a kao jedan od mogućih razloga ignoriranja nacija jest taj što su iste postale novi izvori sukoba, nositeljice vojne moći i na koncu konca realističke paradigme.

društveno-političkog konteksta. Odnosno, potrebno je predstavljenu konstruktivističku ideju “provući” kroz realistički svijet nacija-država. U tom smislu, u ovom ćemo se poglavlju konačno približiti pojmovima koji se koriste unutar sigurnosnih studija, prikazati određene ugovore i strateške dokumente, politike i pozicije određenih država, realno-političku situaciju i sve ono što će pripomoći u odvajanju ove ideje izvan *teorijske čahure* i *politikanskih namjera* koje se pokazuju kao neuspjele improvizacije, posebice za vrijeme značajnijih kriza.

Dakle, konkretizirajmo do kraja, Macronovo nastojanje je prije svega pokušaj osnaživanja Europe na polju sigurnosti, a u kojem će to obliku biti nije jasno naznačeno. Macronov je govor stoga potrebno razumijeti u jednom širem kontekstu politika koje teže europeizmu (u identitetskom, kulturnom, ekonomskom, ali i sigurnosnom smislu). Ipak, takva politika još nije u potpunosti jasno definirana jer joj predstoje brojne prepreke – pravne, političke, geografske, povijesne, kulturološke itd., pa se s pravom treba zapitati – *što je to uopće europska sigurnost?* Odmah je na početku potrebno naglasiti kako jasnog i jednoznačnog odgovora na postavljeno pitanje *nema*. Umjesto toga, prije možemo govoriti o *trendovima* i *politikama* koje nastoje ponuditi odgovor na to pitanje, ili, proizvesti novi okvir europske sigurnosti. S jedne strane, postoji dugogodišnja jasna namjera osnaživanja EU, kao i emancipiranja njenih sigurnosnih snaga, što posljedično dovodi do prebacivanja materijalnih i simboličnih resursa sa nacija na nadnacionalnu instancu, kao i “predavanje” dijela suvereniteta na neko drugo političko tijelo. Osim toga, ovakva politika potvrđuje i potrebu stvaranja, osnaživanja i jasnog definiranja institucija i na nadnacionalnoj razini, a koje mogu politički djelovati (Habermas u Cerutti, 2006: 252). Dok, s druge strane, postoji (jednako) snažna politika koja nastoji zadržati *status quo* ili čak “vratiti” EU na njenu osnovnu zadaću (u kojoj je primarna ekonomska suradnja zemalja-članica) te potvrditi nacijama osnovnu poziciju u svijetu sigurnosti. Ovime se još jednom želi naglasiti kako je Europa *nedefinirana ideja*, pa je ona kao takva od početaka “razapeta” između *htijenja i mogućnosti* te *realnih politika i pravnih okvira*.

S jedne strane, odgovor na pitanje *što je europska sigurnost?* nudi Macron (2017) u prikazanom govoru. Pa tako za njega Europa predstavlja *snažnu zajednicu* koja (bez nepotrebnog okolišanja možemo zaključiti) preuzima jednim ili većim dijelom uloge nacija, odnosno, sugerira državama zamjenu *nacionlanog identiteta* s onim *europskim*. U tom smislu, ona (Europa) ne predstavlja samo političku, samo sigurnosnu, samo ekonomsku ili samo geografsku zajednicu, već sve to u cjelini. Kao temelj toga, postavljena je *zajednička sigurnost* u njenom *višedimenzionalnom* smislu, pa tako ona podrazumijeva i zajedničku stratešku kulturu, određene vrijednosti, ali i ekonomsku i vojnu moć te obavještajno djelovanje. Ovakav 'širi'

pogled na sigurnost, podrazumijeva i potrebu zblizavanja zemalja članica i na obrazovnom, kulturnom, vrijednosnom, simboličkom i identitetskom planu, pa se Macron trudi ignorirati razlike između Istočne, Središnje i Zapadne Europe s ciljem osnaživanja jedne *zajedničke Europe*. Ipak, s druge strane, Europa je ujedno i onakva kavom je prikazuje i Orban (2020)⁴⁴ u svome eseju pod naslovom – *'Together we will succeed again'*. Naime, Orban polazi upravo od suprotne premise te za razliku od Macrona naglašava različitosti i razjedinjenosti unutar Europe. Zapadnu i Istočnu Europu vidi kao potpuno različite te liberalni model Zapada ne smatra dovoljno „atraktivnim“ za Istok. Orban ova dva „svijeta“ (liberalno-zapadni te kršćansko-konzervativni) pronalazi dijametralno suprotnima, a uplitanje Europe u određene sfere djelovanja nacija smatra „apsurdnim“. Riječju, Orban prikazuje onu politiku koja Europu vidi na drugačiji način – kao isključivo interesnu zajednicu u službi nacija-države, a koje i dalje pronalazi kao nositeljice sigurnosti te suverene u svakom smislu.

Osim toga, razapetost i nejasan put Europe vidljiv je i u *praktično-političkom* smislu. Pa tako, kako potvrđuje istraživanje Bilandžića (2012) i analiza strategija unutarnje sigurnosti EU – vidljiv je smjer prelaska s „fragmentiranog“ pristupa europskoj sigurnosti na „ukupni“, no upitno je mogu li strategije EU poprimiti oblik i važnost onih nacionalnih. Također, upitno je predstavljaju li strategije iz 2003., 2010., ali i najnovija i 2016. godine doista strategije ili je ipak riječ o politikama. Jer, *strategija* bi trebala predstavljati „*policy*“, a ne „političku aktivnost“, odnosno, ona bi trebala biti „provedba sadržaja nacionalne sigurnosti“ (Bilandžić, 2012: 54), a s obzirom da osnovni dokument EU - Lisabonski ugovor, člankom 42 osigurava „državama članicama“ središnju ulogu kada je u pitanju sigurnost EU, jasno je kako spomenute strategije, kao i predstavljeni govor predstavljaju prije određene *politike* ili *smjernice* negoli jasnu strategiju. Kao potvrdu tome može se navesti i aktualni primjer novoformiranog saveza (travanj, 2021.) između Mađarske, Poljske i Mattea Salvinija (kao jednog od utjecajnijih predstavnika antieuropskih politika u Italiji), a kojem je jedna od osnovnih zadaća borba za očuvanje i osnaživanje nacionalne suverenosti (i putem europskih institucija, odnosno, EU parlamenta)⁴⁵, što unutar jedne “zajedničke“ strategije zasigurno ne bi moglo postojati. Ipak, ono što je karakteristično za gotovo svaku strategiju ili dokument donesen na razini EU, jest da *otvara mogućnost* jače Europe, pa tako i sami Lisabonski ugovor u istom članku sugerira i kako

⁴⁴ Prikazani stavovi V. Orbana izvedeni su ponajviše iz njegova eseja iz 2020. godine, a koji se ponekad tumači i kao njegov raskid sa Zapadom. Ipak, dojma smo kako nije riječ o raskidu, već prije o zahlađivanju odnosa te protivljenju integracijama izvan onih ekonomskih. Vidi URL: <https://abouthungary.hu/speeches-and-remarks/pm-orban-in-magyar-nemzet-together-we-will-succeed-again>, posljednji pristup: 25.05.2021.

⁴⁵ Vidi URL: <https://www.euractiv.com/section/politics/short-news/hungary-poland-pms-and-italys-salvini-move-towards-new-alliance/>, posljednji pristup: 25.05.2021.

se eventualnom jednoglasnom odlukom 'Europskog vijeća' postiže „postupno oblikovanje zajedničke obrambene politike Unije“, a koja pak dovodi do „zajedničke obrane“. Također, europska se sigurnost nalazi u međuprostoru i kada je u pitanju vanjska sigurnost, jer je i ona određena kako *nacionalnim* tako i *nadnacionalnim institucijama*, uključujući NATO i Ujedinjene narode (Krahmann, 2003: 3).

No, što sve to znači za sigurnost Europe na stvarnim primjerima? Još je Sun Tzu, kao jedan od preteča sigurnosnih studija, u jednom od svojih najpoznatijih citata upozorio kako '*učiniti sebe nepobjedivim znači poznavati sebe*', a suprotnom logikom, odnosno, nepoznavajući sebe Europa se čini vrlo ranjivom. Uzmimo za primjer dva najznačajnija sigurnosna izazova s kojima se susrela Europa – tzv. *migrantska kriza* i *pandemija COVID-19*. Migrantska kriza koja je 2014. i 2015. godina doživljela svoj vrhunac postala je zasigurno glavni izazov nacionalnim sigurnosnim sustavima, a kako je EU predstavljala određenu lokaciju migranata predstavnici te institucije nastojali su je riješiti na nadnacionalnoj razini (a što je ujedno bila i prilika za prikazati snažnu i zajedničku EU). Pa iako unutar EU postoje određene strategije i dokumenti ('Dublinska uredba', 'Ugovor o funkcioniranju Europske unije', 'Strateški odbor za migracije, granice i azil' itd.) te iako postoje i određene institucije koje bi trebale raditi ili pomagati članicama u provedbi tih dokumenata ('Europski potporni ured za azil', 'FRONTEX', 'Europol' itd.), EU je pokazala svoju nepripremljenost i nespремnost suočavanja s postojećom krizom na jednoj zajedničkoj, ukupnoj razini. Također, EU je u više navrata nastojala revidirati postojeće dokumente, provesti određene akcijske planove te povećati ulogu navedenih institucija, ali bez većih rezultata. Osim neučinkovitosti sustava, pokazala se potreba za „uvođenjem jasnih kriterija“ državama članicama (Bježančević, 2019: 1240), jer je EU pokazala nedostatak *moći* i *vlasti* (u veberijanskim terminima shvaćeni) nad svojim članicama (barem u području sigurnosti). Pa smo tako bili svjedoci samostalne borbe protiv postojeće krize od strane određenih članica (npr. zatvaranje granica od strane Mađarske i Slovenije) ili nezadovoljstva i protivljenja postojećim uredbama od strane drugih članica (npr. Italija i Grčka koje su prema neizmjenjenim dokumentima trebale snositi najveći teret krize) ili pak grubom kršenju ljudskih prava u određenim slučajevima (u prvom redu prava na azil). Također i na primjeru zajedničke borbe protiv *COVID-19* pandemije EU je pokazala svoju nespремnost. Pa je tako početkom krize sama reakcija EU izostajala, a nacije-države su okrenule (i okreću) leđa zajedničkoj Europi zatvorivši se unutar nacionalnih granica te dodatno osnaživši svoj monopol. Naknadni pokušaj pokazivanja snage EU, kroz zajedničku nabavku cjepiva, također se pokazao kao *fijasko*, tj. nacije koje su se samostalno odlučile za nabavku cjepiva do istih su stigle puno

brže negoli sama EU, a Europa je i ovaj put pokazala izostanak mogućnosti provedbe *moći* te eventualnog sankcioniranja odgovornih za nepravovremeno nabavljanje cjepiva. Pa su se tako zemlje koje se pozivaju na svoju suverenost, poput Mađarske, Srbije, Rusije i Izraela, uspješnije suočile s krizom negoli zemlje, poput Hrvatske, koje su sigurnosni zadatak povjerile nadnacionalnoj instituciji (barem kada je u pitanju sama nabava cjepiva).

Pojednostavimo, jednoznačnog odgovora na pitanje *što je europska sigurnost?* nema, jer se Europa u tom smislu nalazi u nekakvom *međuprostoru* vlastite nedefiniranosti te realnog društvo-političko-pravnog konteksta. Uzevši u obzir prethodno predstavljene teorije i rasprave, kao i Macronov govor, možemo reći kako je jasno vidljiva europska težnja za preuzimanjem i zamjenom one pozicije koju trenutno zauzima nacija. Dakle, vidljivo je kako će se europska sigurnost, osim na međunarodnoj razini, htjeti pozicionirati i na unutarnjoj. Pa ako bismo morali pozicionirati europsku sigurnost u odnosu na ono što je za sada rečeno te na njen položaj u odnosu na *državnu*, *nacionalnu* i *međunarodnu sigurnost*, možemo reći kako ista nema nakanu mijenjati ideju državne sigurnosti, ali kako će zasigurno dovesti do promjena na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Odnosno, na tragu prethodne potrebe za naglašavanjem razlike između *države* i *nacije*, valja upozoriti i na razliku između državne i nacionalne sigurnosti. Pa tako, u najjednostavnijem objašnjenju možemo reći kako državna sigurnost ima kao osnovnu zadaću *opstanak države*, tj. to je i „osnovni uvjet i cilj svake državne politike“ (Tatalović i Bilandžić, 2005: 30), a kako je nacija moderan pojam, jednako je i sa nacionalnom sigurnosti, koja s ciljem ostvarenja primarne zadaće – *opstanak nacije*, uključuje i *realne* i *kontekstualne* elemente, pa podrazumijeva i „ukupnost političkih, vojnih i gospodarskih napora“ (Tatalović i Bilandžić, 2005: 30). Na tragu toga, Shaw (2011: 94-113), interpretirajući Buzanovo shvaćanje sigurnosti, zaključuje kako je *država* samo jedan od tipova *kolektivne sigurnosti*, usko vezana uz *naciju* te iako se u idealnom scenariju ta dva tipa podudaraju, u stvarnosti tome nije uvijek tako, pa sumira kako „nacionalna sigurnost snažno implicira kako je objekt sigurnosti nacija“, a ne država. Navedeno implicira i kako težnja za bilo kakvom vrstom europskog zajedništva (barem trenutno), ne isključuje države (ili jednu zajedničku državu), već se zamjena ili nadopuna nacionalne sigurnosti europskom naglašava kao nužnost kojom bi se država dodatno osnažila. No, potrebno je upozoriti na još jedan problem. Naime, Europska je unija ponajprije nastala kao *ekonomski interesna* zajednica zemalja-članica, što nikako ne znači kako će te države imati i zajedničke *sigurnosno-obavještajne interese*. Štoviše, postoji nezanemarivi problem mogućnosti *špijunaže* (državne, vojne ili gospodarske). Macron ovaj problem nastoji zaobići korištenjem termina *zajedničko* sigurnosno-obavještajno

djelovanje, no jasno je kako je u praksi prije riječ o *kooperaciji* oko određenih interesnih sfera. U tom smislu valja napomenuti kako su Tatalović, Grizold i Cvrtila još 2008. godine, poručavajući razliku sigurnosnih politika određenih država, upozorili upravo na različitu percepciju sigurnosti različitih zemalja te sukladno tome i različito djelovanje. Tako, na primjer, navode kako Francuska još od 1945. stremi „europizaciji francuske sigurnosne politike“ tj. kako nastoji prenijeti francuske nacionalne ambicije na europske partnere, dok je tada za Hrvatsku NATO naznačen kao „jedan od glavnih ciljeva hrvatske vanjske i sigurnosne politike“ (Tatalović, Grizold i Cvrtila, 2008: 65 i 101). Također, uspoređujući ove dvije zemlje (Francusku i Hrvatsku) i ustroj njihovih sigurnosno-obavještajnih agencija, kao i percepciju opasnosti, jasno je vidljiva razlika. Primjera radi, te godine (2008.) Francuska razvija ozbilje protuterorističke strategije i terorizam prepoznaje kao značajnu ugrozu nacionalne sigurnosti, dok Hrvatska još i nije imala razvijenu protuterorističku strategiju, odnosno, terorizam se nije doživljavao kao realna moguća ugroza nacionalne sigurnosti RH. Pa iako je ovo istraživanje provedeno davno, i nešto suvremenija izdanja nam pokazuju kako problematika (u vidu izjednačavanja sigurnosno-obavještajnih interesa) ostaje ista⁴⁶. Odnosno, iako se možda čini kako članice EU mogu i trebaju zajednički djelovati oko određenih pitanja (poput terorizma, globalnog zagrijavanja i sl.), njihova zajednička strategija je i tu upitna. Osim što postoje organizacijske prepreke i razlike, pitanje je i je li doista u interesu određene članice (npr. Hrvatske) djelovati unutar zajedničke strategije sa drugom članicom (npr. Francuskom), ako njihovo zajedničko djelovanje može povećati vjerojatnost ugroze koju ta članica možda i nije imala prije tog zajedničkog djelovanja. Konkretno, predstavlja li Hrvatskoj, kao državi koja do sada nije izložena visokom stupnju opasnosti od terorizma (posebice onog vanjskog), veću *ugrozu* ili *sigurnost* zajedničko djelovanje sa Francuskom, kao državom koja ima viši stupanj ugroze od terorizma? Iako je ovo pitanje više retoričkog karaktera i ne sugerira odgovor, njime se nastoji naglasiti određena problematika – ako je ponekada teško usuglasiti *sigurnosne* izazove i koristi, koliko će tek teško biti usuglasiti one *političke*?

6.3 Pretpostavke ostvarenja zajedničkog europskog sigurnosno-obavještajnog sustava

Prije zaključka, preostaje nam u ovome poglavlju odgovoriti na postavljena istraživačka pitanja - koje bi društvene pretpostavke omogućile, ili, koje onemogućuju uspostavljanje zajedničkog europskog sigurnosno-obavještajnog sustava? te je li konstruktivistička paradigma zajedničkog europskog sigurnosno-obavještajnog sustava ostvariva u realističnom svijetu *intelligencia*?

⁴⁶ Primjer za to jest svakako i 'Handbook of European Intelligence Cultures' (ur. B. De Graaff, J. M. Nyce i C. Locke, 2016) gdje je jasno vidljivo kako Hrvatska obavještajna zajednica, unatoč brojnim naporima i pozitivnim koracima, još uvijek "zaostaje" za zemljama poput Francuske u organizacijskom i operativnom smislu.

Također, u ovom ćemo se dijelu osvrnuti na manjkavosti *Macronovog modela*, kao i na odnos realističkog i konstruktivističkog pogleda na sigurnost.

Na *prvo* postavljeno *istraživačko pitanje*, o pretpostavkama za ostvarenje zajedničkog sigurnosno-obavještajnog sustava već i sam Macron nudi određena rješenja. Naime, Macronove pretpostavke su uglavnom *konstruktivističkog karaktera* te su u skladu s dosadašnjim načinom funkcioniranja EU, a koje uključuje i spomenute ugovore, akcijske planove te strategije – posebice onu iz 2016. godine na koju se Macron najviše (implicitno) referira. Takav karakter koji dominira kroz Macronov model najviše je definiran *soft powerom* i izostankom *hard powera*. Odnosno, Macronove pretpostavke za ostvarenje zajedničke Europe uključuju politike i djelovanja usmjerena ka zajedničkom europskom identitetu, kulturi, zajedničkim vrijednostima – solidarnošću i demokraciji, kao i prema ekološkim i tehnološkim pitanjima te ljudskim pravima, povećanoj mobilnosti euroljana (posebice mladih), važnosti obrazovanja u različitim europskim zemljama, zajedničkim obrazovnim institucijama, učenju različitih jezika, “buđenju“ europske svijesti kroz zajedničke politike i simbole itd. Pa iako sve ovo zasigurno jesu moguće pretpostavke za ostvarenje ideje Europe⁴⁷ (posebice sa konstruktivističkog stajališta), u dosadašnjem tekstu se pokazalo kako naglašavanje *samo* tih elemenata nije dostatno. Odnosno, iako Macron u govoru prepoznaje i važnost nekih realističkih elemenata - fizičke i ekonomske sigurnosti, kao i razlikovanje euroljana od neeuroljana te prepoznavanje neprijatelja - oni jednostavno nisu dovoljno naglašeni. U tom smislu, možemo reći kako sada Macron, baš kao u hladnoratovskom razdoblju konstruktivisti, ignorira važnost i zbiljnost realističko-etatičkog svijeta, a koji uključuje i borbu za moći, vlast, važnost vojne sile, ali i (još uvijek) realnu snagu nacija-država te njihov centralni položaj u svijetu sigurnosti. Stoga i “natjecanje“ *europizma* te *nacionalizma* ne smije ostati samo na *ideološkoj* sferi, već treba prijeći i u sferu *praktičnih politika*. Hoće reći, Europa mora pokazati, ne kako je moralno ispravnija od nacije, već korisnija od iste, kako može ponuditi i spomenuti *hard power*, na koncu konca, ispuniti osnovnu zadaću države (ili država) te sigurnosnih sustava – ponuditi najveći mogući stupanj sigurnosti (ili barem veći od nacija), težiti blagostanju te sebi osigurati samoopstojnost. Na tom tragu, Europa mora dokazati kako može ponuditi svih pet vrsta sigurnosti (*individualnu, nacionalnu, regionalnu, međunarodnu* i *globalnu*), a kako nacionalne ugroze neće samo postati nadnacionalne ili europske, već kako će se i nadići. Također, s obzirom da su brojne dosadašnje krize pokazale neuspješnost, nesnalaženje i sporost EU (ali i drugih nadnacionalnih institucija, a koje su ipak nešto drugačijeg karaktera – UN-a i

⁴⁷ A za što je pokazatelj i nacija-država u kojoj su se snažno naglašavali upravo neki od ovih elemenata

NATO-a) nužna je pretpostavka i *revizija* iste. Odnosno, osim na razini politikanskih govora te neuspjelih i neostvarenih strategija, ugovora i akcijskih planova, EU mora jasno definirati svoj daljnji smjer (a jasno je kako je on sve manje samo ekonomski, a sve više preuzima i ostale ovlasti nacija-država). U tom smislu, potrebno je “kopiranje“ realističkih elemenata na europsku razinu, tj., teško je za pretpostaviti bilo koji scenarij u kojemu Europa poprima elemente koji su definirani u govoru, a da nije barem slična državi (posebice s obzirom na realističko okruženje). Stoga, možemo još jednom zaključiti kako je nužno kombiniranje *realističkih* i *konstruktivističkih* elemenata. Konstruktivistička želja za ignoriranjem moći i sukoba može se eventualno okarakterizirati kao *plemenita* ili *moralno uzvišena*, ali s obzirom da se država davno emancipirala od takvih pojmova, možemo ju nazvati i *pogrešnom*. U mirnodopskim uvjetima i povremenim izostankom kriza vrlo je lako zanemariti zašto je realistička paradigma još uvijek dominantna te uopće svrhu nastanka država, a kasnije i potrebu za jasnim definiranjem teritorija i centra moći. Ipak, ljudska povijest obilježena je neprestanim izmjenama stanja rata i mira, pa je i Machiavelli u pravu kada tvrdi kako „vladar ne smije smesti s uma vojničku vještinu, u miru više negoli u ratu“.

Kada je u pitanju *drugo istraživačko pitanje* i problematika opstojnosti konstruktivističke paradigme u realističkom svijetu možemo reći kako je to još jedan od razloga povratka osnovnim pojmovima u ovome radu. Naime, ono što smo već potvrdili jest kako je nacija-država zasigurno postala centralna jedinica realističkog svijeta, no znači li to kako će takvom postati i prikazana Europa? Na postavljeno pitanje gledamo dvojako. S jedne strane, teško je se oteti dojmu kako je i težnja za nastankom zajedničke Europe zapravo težnja za jačanjem država i povećanje njihove moći u odnosu na konkurente (Ameriku, Kinu i Rusiju). Također, provokativno možemo tvrditi kako iza ove ideje stoje i nacionalni interesi – već spomenuta dugogodišnja težnja Francuske za pozicioniranjem kao centralnog aktera u Europi. U tom smislu i samo naglašavanje identiteta (po uzoru na nacionalizam) možemo promatrati u korist države, tj. za legitimaciju sile i uspostavu vlasti. Temelji europskog identiteta tako mogu biti razni: kršćanstvo, tolerancija, jednakost, multikulturalizam, sloboda, građansko društvo, kolonijalizam itd., a oni su svakako društveni konstrukti te njihova uspješnost ovisi o uspješnosti mitova koje će politički akteri proizvesti s političkim (a možda i realističkim) ciljevima. S druge strane, “sukob“ realizma i konstruktivizma nismo skloni promatrati kao stvarni ili konačni, već više nalik “sukobu“ liberalizma i konzervativizma. Pojasnimo, i jedan i drugi sukob su u stalnom pokretu, ali su istodobno i cirkularni te nemaju svoj svršetak – nema konačne pobjede realizma, konstruktivizma, liberalizma ili konzervativizma. Također i jedan i

drugi sukob neprestano konstruiraju novu društvenu stvarnost, dok ta stvarnost istodobno konstruira i nove sukobe, ali i mijenja aktere samih sukoba miješajući njihove elemente i postavljajući nove ciljeve. Odnosno, baš kao što su određena djelovanja, mišljenja i svjetonazori u datom trenutku karakterizirani kao liberalni, pa s vremenom postanu konzervativni (ili obrnuti), isto je i sa konstruktivističkim idejama koje vrlo lako mogu postati dio realističkog svijeta. Na koncu konca, konstruktivist je i onaj koji negira nužnost i prirodnost država, sukoba, neprekidnu borbu moći i vojnu silu kao glavnog aktera u sigurnosti, ali im s obzirom na društveno-politički kontekst priznaje centralnu ulogu ili ih čak i zagovara, a jednako je tako i realist onaj koji priznaje neprirodnost nacijama ili čak zagovara uspostavu zajedničkog europskog sigurnosno-obavještajnog sustava.

7. Umjesto zaključka - Zašto je nužno poznavati vlastiti pristup?

“I eto, to je moje unutarnje protuslovlje: mjesto da sam matematičar, ja slikam. S tim raskolom u sebi, što može čovjek postići više od diletantizma?” – riječi su zapisane u prvome činu Krležine najpoznatije drame – 'Gospoda Glembajevi', a koje opisuju i njen cjelokupni ugođaj. Čini se kako je upravo i ovaj rad započeo te kako će završiti imajući na umu Krležine misli. Razlog tomu nije slučajnost, već proizlazi iz potrebe za lakoćom prenošenja riječi i misli koje posjeduju veliki književnici, a za koje su sociolozi uskraćeni, pa je i naše prenošenje ideja ponekad sličnije prizorima iz Ionescovih 'Stolica' – s poteškoćama u pisanju i govoru prenosimo poruke nevidljivoj publici (osim što ponekad ni nemamo poruku za prenijeti, barem ne neku značajnu)⁴⁸. U čemu se to očituje taj *sociološki diletantizam* te gdje je vidljiv u prikazanom radu?

U prvom redu, diletantizam se očituje u nemogućnosti prepoznavanja društvenih promjena, njihovih uzroka, jednako kao i u poteškoćama njihovog naknadnog objašnjenja – kako u hladnoratovskom razdoblju⁴⁹, tako i na našem primjeru europskog sigurnosno-obavještajnog sustava. Glavni razlog tomu proizlazi iz nepotpunog poznavanja vlastitih pristupa, ili izostanku njegova daljnjeg razvoja. Odnosno, proizvodnja tradicije i novih znanja unutar teorija (jednako kao i unutar društva) nerijetko odudara od *izvornih spoznaja* tih teorija ili pristupa te se *odmakom u vremenu* (baš poput država) odmiču od svojih izvornih ideja i spoznaja. Odnosno, baš kao što je državi nužan (kako bi si osigurala postojanje) *odmak u vremenu*, a čime se u isto

⁴⁸ Ili ponovno riječima Bourdieua (2014: 59) iskazano – „oni (znanstvenici) grlato govore o teškoći da se riječima iskaže praksa i način dosezanja prakse“, a „kad pokušaju izraziti svoj smisao dobra postupka, oni nemaju nešto osobito na što bi se pozvali“.

⁴⁹ Vidi: Kolodziej (2011), str: 131-140

vrijeme odmiče od svoje *ideje*, tako je i sa teorijom – ulazeći u realno društveno-politički kontekst određeni se predmeti njenog interesa (na primjer *nacija* i *država*) sve više odmiču od svog fundamentalnog značenja, pa je sve manje vidljiv *theia physis*, a sve više *anthropinon ethos*. S druge strane, diletantizam je vidljiv i u pristupu ovoj tematici i načinu razvijanja rasprave oko ideje izgradnje europskog sigurnosno-obavještajnog sustava. Naime, čini se kako je bilo potrebno “potrošiti“ gotovo cijeli opseg rada kako bi se konačno konkretnije pristupilo problematici i fokusiralo raspravu unutar jasnih tematskih okvira (što se svakako može protumačiti i kao samokritika ovoga rada).

Ipak, ovaj veliki *teorijski zalet* nudi i određene prednosti. Povratak osnovnim idejama ovih studija upozorava na potrebu preispitivanja vlastitih pristupa, kao i na potrebu za daljnjim razvijanjem spoznaja oko “samorazumljivih“ pojmova baš kao što su država, nacija-država ili Europa. S obzirom kako upravo sigurnosne teorije imaju širi društveni i politički utjecaj, zasigurno kako dometi njihovih spoznaja mogu imati i veće posljedice, pa stoga imaju i veću odgovornost u tom smislu. Odnosno, ideju europsko sigurnosno-obavještajnog sustava potrebno je promatrati i izvan isključivo političkih okvira kako bi se konačno jasno i nedvosmisleno odredio smjer “europskog projekta“, ali onda i nacionalnih država. U tom smislu, potrebno je napokon definirati značenje tog nejasnog pojma 'Europa' u sigurnosnom i političkom, ali i geografskom, kulturnom, povijesnom i inom smislu. Stoga će zagovaratelji europske ideje u budućem razdoblju trebati odgovoriti na pitanja - *Što je to europska sigurnost te tko ju sačinjava? Koji su to mehanizmi kontrole takvog sustava? Je li riječ o suradnji između različitih država ili doista o zajedničkom sustavu? Može li europska razina sigurnosti zaista pokazati veću efikasnost od one nacionalne?* te brojna druga. Nadalje, potrebno je naglasiti kako u prikazanoj raspravi nije bilo namjere koristiti se (već pomalo neizostavnim) tzv. 'srednjim putem' koji sve više služi kao “izlaz“ iz (dijametralno suprotstavljenih) teorijskih rasprava. Umjesto toga, jedan od ciljeva ovoga rada bio jest upravo potvrditi važnost ovakvih i sličnih teorijskih rasprava te ustvrditi kako obje teorije imaju mogućnost objašnjenja ovakvog tipa promjena – realistička unutar realističkih okvira, a konstruktivistička unutar konstruktivističkih.

Konačno, uzevši u obzir prikazane sve tri dimenzije rasprave, jednako kao i realni društveno-politički kontekst te zbiljnost realističko-etatističkog svijeta u kojem su nacije-države glavne nositeljice svih razina sigurnosti, možemo zaključiti kako ne pronalazimo drugi način ostvarenja takve ideje Europe kakva je prikazana u Macrnovom govoru, a bez da postane (barem) slična nacijama. Odnosno, europski put pokazuje eksplicitnu namjeru preuzimanja

onih sfera koje su trenutno u funkciji nacija-država, pa kao glavni cilj ima pokazati kako će upravo ona (Europa) osigurati ono što nacija više ne može – veći stupanj sigurnosti, blagostanje i opstanak države. Upravo je izostanak *hard powera*, a naglasak na *soft poweru* prikazao važnost i nužnost primjene realističkih principa, jer, izostanak istih prikazao je Europu više puta nespremnom za suočavanjem sa različitim tipovima kriza. Stoga, protuslovlje Macronovog europskog projekta proizlazi iz nemogućnosti etabliranja konstruktivističke ideje izvan realističkog svijeta. Jednako je i sa protuslovljem samoga konstruktivizma. Država se pokazala kao dovoljno *fluidna*, ali i *čvrsta* tvorevina koja (barem trenutno) nema značajnijeg konkurenta. Štoviše, sukob nacionalnog i nadnacionalnog nije usmjeren *protiv države*, već *za* snažniju i efikasniju državu, pa tako i konstruktivističkoj ideji još jednom prijeti kako će prije postati nova nositeljica realističkog svijeta, negoli nositeljica konstruktivističkih promjena.

Literatura

KNJIGE I ČLANCI:

1. Anderson, B. (1998) *Nacija: Zamišljena zajednica*. Beograd: Biblioteka EPISTEME
2. Bayly, C. A. (2004) *The Birth of the Modern World (1780. - 1914.)*. Oxford: Blackwell Publishing
3. Bilandžić, M. (2012) Prema strategiji “nacionalne“ sigurnosti Europske unije? – Analiza Strategije unutarnje sigurnosti Europske unije. *Policija i sigurnost*. vol. 21. 49-69
4. Bilandžić, M. (2018) Kultura i nacionalna sigurnost: Prilog raspravama kritičkih sigurnosnih studija. *Studia Ethnologica Croatica*, vol. 30, 227-251
5. Bježančević, S. (2019) Migrantska kriza u Europskoj uniji – Izazovi, europska sigurnost i zaštita temeljnih prava. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 40, 1231-1252
6. Bourdieu, P. (2014) *Znanost o znanosti i refleksivnosti*. Zagreb: Jesenski i Turk
7. Buzan, B. (1991a) *People, States and Fear: The National Security Problem in International relations*. Sussex: Wheatsheaf Books
8. Buzan, B. (1991b) New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century. *International Affairs*, vol. 67, 431-451
9. Cavetly, D. M. i Mauer, V. (2010) (ur.) *The Routledge Handbook of Security Studies*. New York: Routledge
10. Cerutti., F. (2006) (ur) *Identitet i politika*. Zagreb: Politička kultura
11. De Graaff, B., Nyce, J. M. i Locke, C. (2016) (ur.) *Handbook of European Intelligence Cultures*. Plymouth: Rowman and Littlefield
12. De Vries, C. E. (2018) *Euroscepticism and the Future of European Integrations*. Oxford: Oxford University press
13. Fujii, G. (2017) ISSF Policy Roundtable 2-2: Emmanuel Macron’s Political Revolution in France. *H-Net: Humanities and Social Science Online*. 1-21
14. Gellner, E. (1998) *Nacije i nacionalizam*. Zagreb: Politička kultura
15. Grubiša, D. (1988) (ur.) *Niccolo Machiavelli – Politička djela; Vojno-teorijska rasprava; Diplomatska izvješća*. Zagreb: Globus

16. Harmsen, R. i Spiering, M. (2004) (ur.) *Euroscepticism: Party Politics, National Identity and European Integrations*. Amsterdam - New York: Rodopi
17. Hay, C., Lister, M. i Marsh, D. (2006) (ur.) *The State: Theories and Issues*. New York: Palgrave Macmillan
18. Checkel, J. T. (2007) „Constructivism in EU Politics“ u: Jorgensen, K. E., Pollack, M. A. i Rosamond (ur.) *European Union Politics*. London: SAGE Publications. Str: 57-77
19. Jović, D. (2013) *Teorije međunarodnih odnosa: Realizam*. Zagreb: Politička kultura
20. Katunarić, V. (2003) *Sporna zajednica: Novije teorije o naciji i nacionalizmu*. Zagreb: Naklada Jesensi i Turk
21. Klarić Rodik, P., Penzar, D. I Srbljinović, A. (2005) *Formalni modeli društvenih sukoba*. Zagreb: FF press
22. Kolodziej, E. A. (2011) *Sigurnost i međunarodni odnosi*. Zagreb: Politička kultura
23. Krahnemann, E. (2003) *Multilevel Networks in European Foreign Policy*. Aldershot: Ashgate
24. Lucić, D. (2019) *Državni terorizam*. Zagreb: Despot infinitus
25. Machiavelli, N. (1983) *Vladar/Mandragola*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske
26. Meier, C. (2011) *A Culture of Freedom: Ancient Greece and the origins of Europe*. Oxford: Oxford University Press
27. Morin, E. (1995) *Misliti Europu*. Zagreb: Durieux
28. Harris, P., Lock, A. i Rees, P. (2000) (ur.) *Machiavelli, marketing and management*. New York: Routledge
29. Morgenthau, J. H. (1948) *Politics among Nations*. New York: Alfred A. Knopf
30. Platon (2002) *Država*. Beograd: BIGZ
31. Posavec, Z. (1978) Idealna država i mogućnost njena ozbiljenja: Studija o Platonovoj Državi i Kritiji. *Politička misao*, vol. 1, 32-44
32. Raspudić, N. (2016.) Niccolo Machiavelli kao vodič: od *Umijeća ratovanja* do priručnika za menadžere. *Filozofska istraživanja*, vol. 36, 725-737
33. Raunić, R. (2005) *Pretpostavke razumijevanja liberalnog čovjeka*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo
34. Sekulić, Z. (1981) (ur.) *Platon – Timaj*. Beograd: NIRO Mladost
35. Shaw, M. (1994) *Global Society and International Relations: Sociological Concepts and Political Perspectives*. Cambridge: Polity
36. Smith, A. D. (2003) *Nacionalizam i modernizam*. Zagreb: Politička misao
37. Šibalić, V. (1983) (ur.) *Platon: Meneksen, Fileb, Kritija*. Beograd: BIGZ. Str: 139-194

38. Šikić, A. (1990) (ur.) *Toma Akvinski – Država*. Zagreb: Globus
39. Tatalović, S. i Bilandžić, M. (2005) *Osnove nacionalne sigurnosti*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske
40. Tatalović, S., Grizold, A. i Cvrtila, V. (2008) *Suvremene sigurnosne politike*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga
41. Vukadinović, R. i Čehulić, L. (2005) *Politika europskih integracija*. Zagreb: Topical
42. Waltz, K. (1979) *Theory of International Politics*. California: Addison-Wesley Publishing Company
43. Weber, M. (2013) *Politika kao poziv*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk
44. Wiener, A. (2006) Constructivist Approaches in International Relations Theory: Puzzles and Promises. *ConWEB*, No. 5, 1-27
45. Williams, P.D. (2008) (ur.) *Security studies: An introduction*. New York: Routledge
46. Zovko, J. (1997) (ur.) *Platon – Država*. Zagreb: Naklada Jurčić

INTERNETSKI IZVORI:

1. About Hungary (2020) *PM Orban in Magyar Nemzet: Together we will succeed again*. URL: <https://abouthungary.hu/speeches-and-remarks/pm-orban-in-magyar-nemzet-together-we-will-succeed-again> (Posljednji pristup: 25.05.2021.)
2. Briancon, P. (26.10.2017) Five takeaways from Macron's big speech on Europe's future. URL: <https://www.politico.eu/article/5-takeaways-from-macrons-big-speech-on-europes-future/> (Posljednji pristup: 09.06.2021.)
3. Euractiv (2021) *Hungary, Poland PMs and Italy's Salvini move towards new alliance*. URL: https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/hungary-poland-pms-and-italys-salvini-move-towards-new-alliance/ (Posljednji pristup: 25.05.2021.)
4. European student think tank. Službena stranica. URL: <https://esthinktank.com/about-us/> (Posljednji pristup: 25.05.2021.)
5. Europski parlament (2019) *Rezultati europskih izbora 2019*. URL: <https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/hr/alati/widget-drzava/2019-2024/> (Posljednji pristup: 25.05.2021.)
6. Goulard, S. (24.04.2017) Macron is a realist who tells the truth. French voters have responded. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/apr/24/emmanuel-macron-realist-truth-french-voters-election> (Posljednji pristup: 09.06.2021.)

7. Martins, V. (14.05.2018) Quo vadis Macron? – European reforms at risk. URL: <http://cgsrs.org/publications/100> (Posljednji pristup: 09.06.2021.)
8. Riegert, B. (08.05.2017) Devet činjenica o izboru Emmanuela Macrona. URL: <https://www.dw.com/hr/devet-%C4%8Dinjenica-o-izboru-emmanuela-macrona/a-38749601> (Posljednji pristup: 09.06.2021.)
9. Quest France (2017) *Sorbonne Speech of Emmanuel Macron*. URL: <http://international.blogs.ouest-france.fr/archive/2017/09/29/macron-sorbonne-verbatim-europe-18583.html> (Posljednji pristup: 25.05.2021.)

DOKUMENTI

1. European Union (EU) (2016). *Shared vision, common action: A stronger Europe - A global strategy for the European Union's foreign and security policy*. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3eaae2cf-9ac5-11e6-868c-01aa75ed71a1> (Posljednji pristup: 12.06.2021.)
2. European Union (EU) (2007). *Treaty of Lisbon*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT> (Posljednji pristup: 12.06.2021.)

**Social Assumptions Behind the possibility of the Realization of a Common European
Security-intelligence System – a Theoretical Analysis of the Speech by Emmanuel
Macron**

Abstract

The aim of this paper is to discuss the idea of the common European security and intelligence system and to present some of the social preconditions needed for its realization. The paper is a theoretical work in which the discussion has three dimensions: the first one is about placing Macron's speech within two theoretical paradigms, the second represents a broader discussion about state (and encompasses three basic terms: state, nation-state and Europe), while the last dimension contains realistic-constructivist discussion based on the knowledge gained regarding the term "state" as well as the example of Macron's speech. In the discussions, the necessity of combining realistic and constructivist elements is acknowledged because constructivist desire to ignore power and conflict, as well as realistic disregard for other sources of power (with the exception of the military and economic ones), make the explanation of possible social changes more difficult. Furthermore, the return to the basic ideas of these studies calls for reconsideration of one's own approach and also points to the need for the further development of the perception of "self-evident" terms such as state, nation-state or Europe. In conclusion, the overall discussion also demonstrated a contradiction present within Macron's European project, which is a consequence of the inability to establish constructivist ideas outside of the realistic world.

Key words: european and national security, Sorbonne speech of Macron, realism and constructivism, state, nation-state, Europe